

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Bartłomiej Skowroński

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

- Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki; Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie; 15.12.2010; „Uwarunkowania sukcesów szkolnych uczniów z zespołem Downa” (promotor: Prof. dr hab. Janusz Kostrzewski; recenzenci: Prof. dr hab. Tadeusz Galkowski, Prof. dr hab. Joanna Głodkowska)
- Magister politologii w zakresie profilaktyki społecznej i resocjalizacji (specjalność wychowanie resocjalizujące); Uniwersytet Warszawski, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji; 17.06.2003; tytuł pracy magisterskiej: „System wartości młodzieży szkół licealnych katolickich i publicznych”; promotor: prof. dr hab. Krystyna Ostrowska.
- Magister w zakresie pedagogiki specjalnej (specjalność: oligofrenopedagogika); Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie; 12.06.2001; tytuł pracy magisterskiej: „Cechy osobowości chłopców z zespołem Downa w wieku 12-14 lat, ich rówieśników niepełnosprawnych umysłowo (niemongoloidów) oraz chłopców o prawidłowym rozwoju umysłowym”; promotor: prof. dr hab. Janusz Kostrzewski.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

- Od 27.01.2015 roku do chwili obecnej, Uniwersytet Warszawski, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej – umowa o pracę na pełny etat (od 27.01.2015 do 17.03.2017 umowa o pracę na czas określony; od 18.03.2017 do chwili obecnej umowa o pracę na czas nieokreślony);
- Od 01.10.2010 roku do 30.09.2014 roku, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Nauk Pedagogicznych (od 01.10.2010 do 30.09.2011 umowa o pracę na czas określony na stanowisku asystenta, pełny etat; od 01.10.2011 roku do 30.09.2014 roku umowa o pracę na czas określony na stanowisku adiunkta, pełny etat);

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) stanowi cykl publikacji zatytułowany „Więźniowie i ich dzieci. Wybrane zagadnienia”, który obejmuje trzy zagadnienia problemowe, są to:

- I. UWARUNKOWANIA JAKOŚCI ŻYCIA OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH W PLACÓWKACH PENITENCJARNYCH
- II. POSTAWY ANTYSPOŁECZNE OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH W PLACÓWKACH PENITENCJARNYCH: IMPLIKACJE DIAGNOSTYCZNE
- III. ZABURZENIA EMOCJONALNE I BEHAVIORALNE DZIECI OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH W PLACÓWKACH PENITENCJARNYCH.

Cykl publikacji stanowi jedenaście artykułów, które zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego

L.p.	Artykuł	Impact Factor (JCR)	Scopus	MEN
1.	Talik, E., Skowroński, B. (2018). The Sense of Quality of Life and Religious Strategies of Coping With Stress in Prison Inmates. <i>Journal of Religion and Health</i> , 57, 3, 915-937. https://10.1007/s10943-017-0455-4	1,253	X	200*
2.	Skowroński, B. , Talik, E. (2018). Coping with Stress and the Sense of Quality of Life in Inmates of Correctional Facilities, <i>Psychiatria Polska</i> , 52(3), 525-542 https://10.12740/PP/77901	1,311	X	100*
3.	Skowroński, B. ; Talik, E. (2020). Psychosocial Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 65,5, 590-612. https://doi.org/10.1177/0306624X20944685	1,026	X	70
4.	Skowroński, B. , Talik, E. (2020) Metaphysical quality of life and its correlates in prisoners. <i>Journal of Religion, Spirituality in Social Work</i> , 39, 4, 372-390	-	X	40
5.	Skowroński, B. , Talik, E. (2021). Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. <i>International Journal of Environment Research and Public Health</i> , 18,4, 1655. https://doi.org/10.3390/ijerph18041655	2,849	X	70
6.	Skowroński, B. (2022). Introduction and validation of the Antisocial Beliefs Scale in a sample of Polish prisoners. <i>Frontiers in Psychology</i> . 13, 991687 doi: 10.3389/fpsyg.2022.991687	4,232	X	70
7.	Domżańska, A., Skowroński, B. , Wolańczyk, T. (2022). Behavioral and emotional problems of prisoner's children in the family environment, <i>Psychiatria Polska</i> , 56(6),1417-1432. https://doi.org/10.12740/PP/142371	1,596	X	100

8.	Domžalska, A., Skowroński, B. , Wolańczyk, T. (2022). Behavioral and Emotional Problems of Prisoners' Children Based on the Children's Self-Report. <i>International Journal of Environmental Research and Public Health</i> , 19, 561. https://doi.org/10.3390/ijerph19010561	3,364	X	140
9.	Skowroński, B. , Talik, E. (2022). Psychophysical quality of life and its determinants in prisoners: the role of selected psychosocial factors, <i>International Journal of Prisoner Health</i> , Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. https://doi.org/10.1108/IJPH-10-2021-0102	-	X	40
10.	Skowroński, B. (2023). The development and validation of the Antisocial Preferences Scale. <i>International Journal of Environmental Research and Public Health</i> . 20(3), 2366. https://doi.org/10.3390/ijerph20032366	4,614	X	140
11.	Skowroński, B. , Talik, E. (2023). Factors related to personal quality of life in prison inmates, <i>International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health</i> , 36(2), 291–302. doi: https://doi.org/10.13075/ijomeh.1896.01961	2,0	X	100

* wedle obowiązującej punktacji czasopisma z 2018 roku: 15 pkt (lista A czasopism ze współczynnikiem IF)

I. UWARUNKOWANIA JAKOŚCI ŻYCIA OSÓB PRZEBYWAJĄCYCH W PLACÓWKACH PENITENCJARNYCH

Pierwszym podjętym przeze mnie zagadnieniem, które dotyczy osób przebywających w placówkach penitencjarnych są: uwarunkowania jakości życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych. Byłem pomysłodawcą i inicjatorem tego projektu badawczego, a jego współrealizację zaproponowałem dr Elżbiecie Talik (KUL). Prezentacja wyników badań podjętych w ramach tego projektu badawczego, została zawarta w siedmiu artykułach, które zawiera tabela 2.

Tabela 2. Artykuły prezentujące wyniki badań na temat uwarunkowań jakości życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych

L.p.	Artykuł	Impact Factor (JCR)	Scopus	MEN
1.	Talik, E., Skowroński, B. (2018). The Sense of Quality of Life and Religious Strategies of Coping With Stress in Prison Inmates. <i>Journal of Religion and Health</i> , 57, 3, 915-937. https://doi.org/10.1007/s10943-017-0455-4	1,253	X	200
2.	Skowroński, B. , Talik, E. (2018). Coping with Stress and the Sense of Quality of Life in Inmates of Correctional Facilities, <i>Psychiatria Polska</i> , 52(3), 525-542 https://doi.org/10.12740/PP/77901	1,311	X	100
3.	Skowroński, B. ; Talik, E. (2020). Psychosocial Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 65,5, 590-612. https://doi.org/10.1177/0306624X20944685	1,026	X	70

4.	Skowroński, B., Talik, E. (2020) Metaphysical quality of life and its correlates in prisoners. <i>Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought</i> , 39,4, 372-290 https://doi.org/10.1080/15426432.2020.1804514	-	X	40
5.	Skowroński, B., Talik, E. (2021). Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. <i>International Journal of Environment Research and Public Health</i> , 18,4, 1655. https://doi.org/10.3390/ijerph18041655	2,849	X	70
6.	Skowroński, B., Talik, E. (2022). Psychophysical quality of life and its determinants in prisoners: the role of selected psychosocial factors, <i>International Journal of Prisoner Health</i> , Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. https://doi.org/10.1108/IJPH-10-2021-0102	-	X	40
7.	Skowroński, B., Talik, E. (2023). Factors related to personal quality of life in prison inmates, <i>International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health</i> , 36(2), 291–302. doi: https://doi.org/10.13075/ijomeh.1896.01961	2,0	X	100

Kontekst teoretyczny

Jakość życia jako kategoria pedagogiczna

Jakość życia jest pojęciem wielowymiarowym i interdyscyplinarnym, wymyka się badaczom, którzy ujmują jakość życia ze zbyt wąskiej perspektywy (Wnuk et al., 2013; Wysocka, 2014). Jakość życia można ujmować jako kategorię obiektywną lub subiektywną (jakość życia w wymiarze obiektywnym i poczucie jakości życia w wymiarze subiektywnym). Oba podejścia są niekiedy łączone i określane ujęciem obiektywizowanym lub subiektywizowanym jakości życia, „co egzemplifikuje holistyczne ujęcie jakości życia” (Wysocka, 2014, p. 30). W ujęciu subiektywnym, jakość życia jest powiązana ze sposobem doświadczania życia, a więc o ocenie jego jakości decyduje własna perspektywa widzenia i subiektywna ocena sytuacji życiowej, powiązana z wartościowaniem różnych sfer własnego życia i życia w ogóle” (Wysocka, 2014, p. 32). Do najważniejszych subiektywnych ujęć jakości życia w polskiej pedagogice, Wysocka zalicza koncepcje Stanisława Kowalika i Zofii Ratajczak (Kowalik, 1993; Ratajczak, 2005; Wysocka, 2014). Kowalik uważa, że o jakości życia decyduje „bogactwo” poznawania i przeżywania, czyli dostępność informacji i sposób ich odbioru przez jednostkę (subiektywne znaczenie dostępnych zasobów) (Kowalik, 1993; Wysocka, 2014). Podobnie, w koncepcji Ratajczak, jakość życia jest rezultatem złożonej relacji zachodzącej między realizacją i stopniem zaspokojenia własnych potrzeb, a wymaganiami i zasobami, które występują w otoczeniu (Ratajczak, 2005; Wysocka, 2014). Z kolei w ujęciu obiektywnym, jakość życia będzie utożsamiana ze środowiskiem i z warunkami życia, ocenianymi wedle wspólnych dla wszystkich ludzi kryteriów oceny tych warunków. Pociąga to za sobą konieczność przyjęcia założenia o istnieniu cech, które są wartościowane jednakowo przez wszystkich ludzi (Wysocka, 2014). Przykładem jest koncepcja Tomaszewskiego (Tomaszewski, 1984), który

wymienia obiektywne wskaźniki jakości życia, mianowicie: bogactwo przeżyć, poziom świadomości, poziom aktywności, twórczość, współuczestnictwo w życiu społecznym (Tomaszewski, 1984; Wysocka, 2014).

Wysocka natomiast zwraca uwagę, że „ujęcie pedagogiczne jakości życia musi mieć ponadto charakter holistyczny, a więc odnoszący się zarówno do warunków wychowania człowieka szczęśliwego, jak i indywidualnej satysfakcji” (Wysocka, 2014, p. 37). Autorka uważa, że z perspektywy pedagogicznej niezbędna jest zatem **integracja badań nad jakością życia w ujęciu psychopedagogicznym i społecznym – interdyscyplinarnym**. Wedle Wysockiej takie ujęcie uwzględnia zarówno zmienne socjologiczne, psychologiczne, jak i pedagogiczne, wyznaczające ową jakość w ujęciu subiektywnym i obiektywnym (Wysocka, 2014). Na jakość życia w ujęciu pedagogicznym należy patrzeć: „przez pryzmat ideału wychowawczego i celów wychowania (człowiek szczęśliwy i samorealizujący się), a także czynników i sposobów determinujących osiągnięcie tych celów (środowisko wychowawcze i metodyka wychowania)” (Wysocka, 2014, p. 37).

Rola jakości życia w procesie resocjalizacji

Pomysł, że ryzyko popełnienia przestępstwa zmniejsza się, gdy ludzie mają satysfakcjonujące życie, jest centralnym elementem tak zwanego modelu dobrego życia (Ward, 2002; Yates et al., 2010). Zwolennicy GLM utrzymują, że przestępstwo jest wypadkową problemów wynikających ze sposobów zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka. Potrzeby te odzwierciedlają określone stany psychiczne i doświadczenia, które są ważne w życiu każdego człowieka (przyjaźń, szczęście, stabilność). W perspektywie GLM celem terapii jest pomoc w rozpoznaniu potrzeb i zaspokojeniu ich w społecznie akceptowalny sposób (Prescott, 2015). Innym, równie ważnym celem terapii w GLM jest zarządzanie ryzykiem powrotu do przestępstwa (Yates et al., 2010; Yates & Ward, 2008). Wiąże się to ściśle z określeniem tzw. potrzeb kryminogennych, czyli przeszkód uniemożliwiających zaspokojenie podstawowych potrzeb prospołecznych. Zaspokojenie podstawowych potrzeb jest ściśle związane z wyższą jakością życia, co potwierdzają autorzy GLM. Według Warda, Manna i Gannona przestępcy chcą lepszego życia, a nie tylko obietnicy mniej szkodliwego życia (Ward et al., 2007).

Zdaniem Alison Liebling jednym z fundamentalnych elementów resocjalizacji osób odbywających karę pozbawienia wolności jest poprawa jakości ich życia (Liebling, 2008), którą można osiągnąć na przykład poprzez poprawę jakości opieki zdrowotnej (Glimelius et al., 1996; Van den Berg et al., 2005), ale również choćby poprzez zmniejszenie rozmiaru więzień czy też zreformowanie ich w kierunku bardziej zdecentralizowanej i mniej hierarchicznej struktury (Johnsen et al., 2011). Jednak na jakość życia mają wpływ nie tylko

warunki zewnętrzne, takie jak optymalna opieka zdrowotna, ale także **czynniki psychospołeczne**. Wskazuje to bezpośrednio na konieczność badania uwarunkowań jakości życia. Badania nad czynnikami determinującymi jakość życia skazanych wydają się uzasadnione koniecznością zapobiegania także problemom psychospołecznym i psychiatrycznym. Wyniki badań potwierdzają, że uwięzienie prowadzi do obniżenia jakości życia osadzonych (Coid, 1993; Williams, 2003), głównie z powodu pozbawienia wielu ważnych potrzeb, przede wszystkim potrzeby autonomii i wolności oraz potrzeby kontaktów społecznych (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013; Przybyliński, 2006). Ponadto więźniowie pozbawieni są czynników, które, jak wykazały badania, podnoszą samoocenę jakości życia, takich jak dobre warunki materialne czy wysoki status ekonomiczny (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Niska samoocena jakości życia osadzonych przejawia się między innymi zwiększonym lękiem i depresją (Chmielewska-Hampel & Wawrzyniak, 2009) oraz obniżoną inteligencją emocjonalną (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Dane zebrane od 81 australijskich więźniów płci męskiej wskazują, że więźniowie znacznie pogarszają dobrostan psychiczny i że styl radzenia sobie wydaje się być bardziej istotny dla dobrego samopoczucia więźniów niż zmienne związane z więzieniem (Gullone et al., 2000). Czynniki psychopatologiczne wyjaśniły większość znanej zmienności QoL w próbie holenderskich więźniów z zaburzeniami psychicznymi (Zwemstra et al., 2009).

W Polsce, jak dotąd, problematyka badań uwarunkowań jakości życia więźniów, była podejmowana nieczęsto. Dolińska-Zygmunt i Mokrzyńska zbadały poziom jakości życia 100 więźniów. Okazał się on w 32% niski, 59% przeciętny, a w 9% wysoki. Wśród podmiotowych uwarunkowań poczucia jakości życia ujawniono, że więźniowie mają obniżony poziom inteligencji emocjonalnej (41% wyników niskich), przeciętny poziom optymizmu (66% wyników średnich) oraz wysoki poziom poczucia własnej skuteczności (42% wyników wysokich) (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Z kolei Chmielewska-Hampel & Wawrzyniak ujawniły, że poziom nadziei podstawowej i depresji w grupach kobiet i mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności jest wysoki, a dodatkowo u kobiet zaobserwowano dodatkowo wysoki poziom lęku jako stanu (Chmielewska-Hampel & Wawrzyniak, 2009). Warto zaznaczyć, że w w/w badaniach nie uwzględniono innych czynników psychospołecznych warunkujących jakość życia, takich, jak m.in.: wsparcie społeczne, radzenie sobie ze stresem czy intensywność postawy religijnej. Ponadto w w/w projektach zbadano grupy o stosunkowo niewielkiej liczebności.

METODOLOGIA BADAŃ

Celem ogólnym projektowanych badań było zatem zbadanie roli szerokiego wachlarza psychospołecznych czynników w wyjaśnieniu zmiennej zależnej, którą stanowiła jakość życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych. W pracy uwzględniono szereg psychospołecznych czynników, których roli w wyjaśnianiu poczucia jakości życia dotychczas nie wyjaśniono w sposób całościowy, lub których w ogóle nie brano pod uwagę w badaniach jakości życia i jej uwarunkowań, w grupie osób przebywających w placówkach penitencjarnych. W tabeli 2 przedstawiono listę zmiennych uwzględnionych w projekcie badawczym, narzędzia ich pomiaru oraz autorów. Wszystkie narzędzia charakteryzują się bardzo dobrymi właściwościami psychometrycznymi (Antonovsky, 2005; Carver et al., 1989; Janowski, 2007; Juczyński & Ogińska-Bulik, 2009; Kmiecik-Baran, 1995; Ogińska-Bulik & Juczyński, 2008; Pargament et al., 2000; Śliwak & Bartczuk, 2011; Spielberger & Reheiser, 2009; Straś-Romanowska & Frąckowiak, 2007).

W pracy przyjęto koncepcję jakości życia zaproponowaną przez Marię Straś-Romanowską, nazwaną Personalistyczno–Egzystencjalną Koncepcją Poczucia Jakości Życia (Straś-Romanowska & Frąckowiak, 2007), która zakłada istnienie jej czterech wymiarów: psychofizyczny, psychospołeczny, podmiotowy i metafizyczny. Pierwszy wymiar to szeroko pojęta cielesność i popędowość człowieka. Składają się na nią uwarunkowane genetycznie, wrodzone, niezależne od człowieka czynniki, np. wygląd fizyczny, temperament, witalność. Funkcją sfery psychofizycznej jest przetrwanie indywidualne (i gatunkowe) – zachowanie życia i zdrowia (Straś-Romanowska & Frąckowiak, 2007). Wymiar psychospołeczny to poczucie bezpieczeństwa wynikające z przystosowania się do otoczenia, a także poczucie przynależności i tożsamości społecznej. Wymiar podmiotowy jest związany z podkreślaniem swojej indywidualności i niezależności, wyodrębnianiem siebie z tła społecznego. Podmiotowość człowieka wiąże się z ponoszeniem odpowiedzialności za własne życie, podejmowane przez siebie decyzje. Wreszcie wymiar metafizyczny wiąże się z akceptacją i realizacją uniwersalnych, ponadczasowych wartości takich jak: dobro, miłość, prawda, piękno. Metafizyczna jakość życia jest identyfikowana z przeżyciami religijnymi, nadawaniem życiu sensu. W swej duchowości człowiek doświadcza własnego istnienia jako wykraczającego poza aktualne istnienie oraz czuje się częścią wszechświata. Rozwój sfery metafizycznej sprzyja kształtowaniu moralnej odpowiedzialności człowieka i postępowaniu w zgodzie z sumieniem (Straś-Romanowska & Frąckowiak, 2007). O wyborze tej koncepcji jakości życia i wykorzystaniu jej w badaniach własnych, zdecydował jej holistyczny charakter. Autorka

uwzględnia bowiem nie tylko wymiary biologiczne i społeczny, lecz również wymiar duchowy i podmiotowy.

Zmienne uwzględnione w badaniach, narzędzia ich pomiaru oraz autorów przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Zmienne, narzędzia pomiaru oraz autorzy narzędzi zastosowanych w badaniach własnych

L.p.			Zmienne	Narzędzie	Autorzy
1.	Zmienna zależna	Jakość życia	Psychospołeczna Psychofizyczna Metafizyczna podmiotowa	Kwestionariusz Poczucia Jakości Życia	Maria Straś- Romanowska
2.	Zmienne niezależne	Sposoby radzenia sobie ze stresem	<i>Pozytywne religijne strategie:</i> Pozytywne przewartościowanie religijne/duchowe wsparcie Współpraca z Bogiem Poddanie się woli Boga Koncentracja religijna Praktyki religijne Duchowa łączność Zaznaczanie religijnych granic Szukanie wsparcia w Kościele Religijne pomaganie Przemiana życia	RCOPE	Kenneth I. Pargament
			<i>Negatywne religijne strategie:</i> Karzący Bóg Demoniczne przewartościowanie Kwestionowanie mocy Boga Bierność religijna Błaganie o bezpośrednią interwencję Duchowe niezadowolenie Niezadowolenie z Kościoła	RCOPE	Kenneth I. Pargament
			<i>Strategie niereligijne:</i> Aktywne radzenie sobie Planowanie Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego Unikanie konkurencyjnych działań Zwrot ku religii Pozytywne przewartościowanie i rozwój Powstrzymywanie się od działania Akceptacja Koncentracja na emocjach i ich wyładowanie Zaprzeczanie Odwracanie uwagi Zaprzestanie działań Zażywanie alkoholu lub innych środków psychoaktywnych	COPE	Charles S. Carver

	Poczucie humoru		
Wsparcie społeczne	Informacyjne Instrumentalne Wartościujące Emocjonalne	Skala Wsparcia Społecznego	Krystyna Kmiecik-Baran
Koherencja	Poczucie zaradności Poczucie sensowności Poczucie zrozumiałości	SOC-29	Aaron Antonovsky
Intensywność postawy religijnej	Intensywność postawy religijnej	SIPR	Władysław Prężyna
Poczucie własnej skuteczności	Poczucie własnej skuteczności	GSES	Ralf Schwarzer Matthias Jerusalem
Prężność-ego	Wytrwałość i determinacja w działaniu Otwartość na nowe doświadczenia i poczucie humoru Kompetencje osobiste do radzenia sobie i tolerancja negatywnych emocji Tolerancja na niepowodzenia i traktowanie życia jako wyzwania Optymistyczne nastawienie do życia i zdolność mobilizowania się w trudnych sytuacjach	SPP25	Nina Ogińska-Bulik Zygryd Juczyński
Lęk	Lęk jako cecha Lęk jako stan	STPI	Charles D. Spielberger Eric C. Reheiser
Depresja	Depresja jako cecha Depresja jako stan		
Złość	Złość jako cecha Złość jako stan		
Ciekawość	Ciekawość jako cecha Ciekawość jako stan		
Dane demograficzne	Wiek Płeć Wykształcenie Miejsce zamieszkania	Kwestionariusz ankietowy	B. Skowroński E. Talik

Badana grupa:

Zbadano 390 mężczyzn przebywających w placówkach penitencjarnych leżących w obrębie Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie, a w szczególności: w Areszcie Śledczym w Warszawie-Grochowie, w Warszawie-Białołęce, w Warszawie-Mokotowie oraz w Warszawie-Służewcu, a także w Zakładzie Karnym w Warszawie-Białołęce. Wiek badanych oscylował między 19, a 68 rokiem życia ($M = 35,19$; $SD = 9,65$). Wykształcenie zawodowe deklarowało 26,7% osób, wykształcenie podstawowe 18,5% badanych, zaś tylko 7,7% badanej grupy stanowiły osoby z wyższym wykształceniem. 38,2% osadzonych zadeklarowało, że pochodzi z miast o liczności powyżej 150 tys. mieszkańców. Aż 76,4% badanych

zadeklarowało wyznanie rzymsko-katolickie, zaś 12,3% osób nie zadeklarowało żadnego wyznania. Ponadto 3,8% osób badanych stanowili protestanci, a 3,6% - prawosławni. Ponad 47% osób (47,2%) określiło swój stosunek do wiary jako wierzący, zaś 20% jako mocno wierzący. Jako słabo wierzący określiło się 17,9% osób badanej grupy, zaś 14,9% jako niewierzący. Aż 71,3% osób zadeklarowało, że podejmuje praktyki religijne (71,3%).

Wyniki badań uzyskane w związku z realizacją prezentowanego projektu badawczego, zostały przedstawione w siedmiu publikacjach. Każdy z artykułów został omówiony osobno w dalszej części autoreferatu, z uwzględnieniem: 1) metodologii badań własnych (cel, problemy, hipotezy), 2) wyników badań oraz 3) wniosków praktycznych. Artykuły zostały przedstawione w sposób chronologiczny.

Punktem wyjścia podjętych analiz były wnioski z przeglądu badań na temat relacji między jakością życia, a religijnymi strategiami radzenia sobie ze stresem wśród osadzonych. Okazało się, że badania na temat relacji między religijnymi sposobami radzenia sobie ze stresem, a jakością życia osadzonych były podejmowane rzadko. Dostępne publikacje dotyczą innych grup społecznych – najczęściej osób chorych (Lee et al., 2014; Pedersen et al., 2000; Ramirez et al., 2012; Tedrus et al., 2013; Warren et al., 2015), w tym pacjentów psychiatrycznych (Nolan et al., 2012), a także ich opiekunów (Pearce et al., 2006), ratowników medycznych (Prati et al., 2011) oraz imigrantów (Dunn & O'Brien, 2009). We wspomnianych badaniach analizy dotyczyły wpływu strategii religijnych na jakość życia – ich wyniki konsekwentnie wskazywały, że negatywne strategie religijne obniżają jakość życia (Pedersen et al., 2000; Tedrus et al., 2013), w przeciwieństwie do strategii pozytywnych, związanych z wyższym poczuciem jakości życia (Nolan et al., 2012; Ramirez et al., 2012; Warren et al., 2015).

Celem pracy było zbadanie różnic w zakresie religijnych strategii radzenia sobie ze stresem między grupami osadzonych, wyodrębnionymi na podstawie kryterium poczucia jakości życia. W związku z tak postawionym celem sformułowano następujący problem badawczy: jakie są różnice w zakresie religijnych strategii radzenia sobie ze stresem między grupami osadzonych, charakteryzującymi się różnym poziomem poczucia jakości życia – ogólnym i w poszczególnych jego wymiarach? Sformułowano następujące hipotezy badawcze: H1) osoby z wysokim poziomem poczucia jakości życia (wynik ogólny) istotnie częściej stosują pozytywne religijne strategie, niż osoby z niskim poziomem poczucia jakości życia; H2) osoby z niskim poziomem poczucia psychofizycznej jakości życia, istotnie częściej stosują negatywne religijne strategie, aniżeli osoby z wysokim poziomem poczucia psychofizycznej jakości życia; H3) osoby z wysokim poziomem poczucia psychospołecznej jakości życia istotnie częściej stosują pozytywne religijne strategie, niż osoby z niskim poziomem poczucia psychospołecznej jakości życia; H4) osoby z niskim poziomem poczucia podmiotowej jakości życia istotnie częściej niż osoby z wysokim poziomem, stosują negatywne religijne strategie; H5) osoby z wysokim poziomem poczucia metafizycznej jakości życia istotnie częściej niż osoby z niskim poziomem, stosują pozytywne religijne strategie radzenia sobie ze stresem.

Wyniki badań

Spośród wymienionych wymiarów poczucia jakości życia osadzeni mężczyźni najwyżej oceniają psychofizyczny aspekt jakości życia – są zadowoleni ze swojego zdrowia, kondycji

fizycznej, wyglądu zewnętrznego. Najniższe wyniki dotyczą wymiaru psychospołecznej jakości życia – badani odczuwają frustracje w zakresie potrzeb bliskości, przynależności, więzi z innymi, zwłaszcza z osobami z najbliższej rodziny, od której są odizolowani, towarzyszy im poczucie osamotnienia.

Ze stresującą sytuacją osadzenia w zakładzie karnym badani radzą sobie, odwołując się do religijnych strategii radzenia sobie ze stresem. Korzystają zarówno z pozytywnych, jak i negatywnych religijnych strategii, przy czym ich rodzaj zależy od poziomu poczucia jakości życia. Badania własne potwierdzają dotychczasowe doniesienia na temat korzystania przez więźniów z religijnego radzenia sobie ze stresem (Allen et al., 2013; Niewiadomska, 2011).

Zgodnie z oczekiwaniami osoby z wysokim poziomem poczucia jakości życia istotnie częściej wybierają pozytywne religijne strategie, w porównaniu do badanych z niskim, a często również przeciętnym poziomem tej zmiennej. Ci, którzy ogólnie są zadowoleni ze swojego życia, częściej postrzegają sytuację trudną jako potencjalnie korzystną i dobroczynną – jest to dla nich okazja zbliżenia się do Boga, nauczenia się czegoś ważnego (pozytywne przewartościowanie religijne), religia jest również dla nich pomocna w radykalnej zmianie życia poprzez nadanie mu nowego celu i kierunku (przemiana życia). Osoby wysoko oceniające ogólne poczucie jakości życia częściej również współpracują z Bogiem w rozwiązywaniu swoich problemów (współdziałanie z Bogiem) i częściej odczuwają Jego bliskość (duchowa łączność). Osadzeni, bardziej zadowoleni ze swojego życia, chętniej podejmują praktyki religijne (praktyki religijne) oraz udzielają innym duchowego wsparcia (duchowe wsparcie). Z kolei osoby, które nie są zadowolone ze swojego życia, częściej wybierają strategię bierności religijnej – przerzucają na Boga kwestię rozwiązania swoich problemów, biernie oczekują aż przejmie kontrolę nad ich życiem. Częściej również wyrażają niezadowolenie z Kościoła. W dostępnej literaturze zazwyczaj analizowano odwrotną zależność, stwierdzając, że negatywne religijne strategie obniżają poczucie jakości życia – np. u osób chorych na AIDS (Lee et al., 2014) czy z zaawansowaną chorobą nowotworową (Tarakeshwar et al., 2006).

Tak jak zakładano, rodzaj wybieranych strategii zależy od poziomu poczucia jakości życia. Zazwyczaj osoby z wysokim poziomem poczucia jakości życia – ogólnym i w poszczególnych wymiarach – wybierają pozytywne religijne strategie, natomiast negatywne strategie są częściej wybierane przez badanych z niskim poczuciem jakości życia. Wyjątek stanowi metafizyczny aspekt jakości życia, w którym osoby cechujące się wysokim nasileniem tego wymiaru częściej wybierają niektóre zarówno pozytywne, jak i negatywne religijne strategie. Innymi słowy – im bardziej ktoś jest zadowolony ze swojego życia, tym chętniej korzysta z pozytywnych strategii i odwrotnie – większemu niezadowoleniu z życia towarzyszy częstsze odwoływanie się do

negatywnych strategii: przyjmowanie postawy bierności, niezadowolenia i krytycyzmu – wobec Boga i Kościoła. Prawdopodobnie działa tutaj podstawowy mechanizm projekcji – rzutowania na zewnątrz własnych negatywnych stanów – w tym przypadku na Boga. Po drugie, osadzeni szukają w ten sposób winnych na zewnątrz, dodatkowo biernie oczekując rozwiązania własnych problemów przez Siłę Wyższą. Podobne rezultaty uzyskano w badaniach Niewiadomskiej, z których wynika, że osobom osadzonym częściej towarzyszy im poczucie bezradności (Niewiadomska, 2007).

Silverman i Vega argumentują, że więzienie stanowi środowisko obce dla jednostki, na które reaguje ona szokiem kulturowym (Silverman & Vega, 1990). Powszechnymi źródłami stresu, z którymi styka się więzień, są utrata wolności, przemoc, konflikty z innymi więźniami lub personelem, brak prywatności i przepełnienie (Paulus & Dzindolet, 1993). Podobne czynniki stresu wymieniają polscy badacze, którzy wskazują na: występowanie skłonności do przemocy i agresji (Hołyst, 1999; Szaszkievicz, 1994), obniżony nastrój (Krzyżowski, 2002; Nelken, 1990), konieczność odnalezienia własnego miejsca w hierarchii więziennej, na której czele są grypsujący i osoby z długoletnimi wyrokami (Wawrzyniak & Chmielewska, 2002), życie w ciągłym poczuciu zagrożenia i niemożność przewidywania sytuacji, niezaspokojoną potrzebę bezpieczeństwa.

Efektywność procesu radzenia sobie ze stresem zależy zarówno od czynników sytuacyjnych, związanych ze specyfiką sytuacji trudnej, jak i podmiotowych, odnoszących się do zasobów, jakimi dana osoba dysponuje (Folkman & Lazarus, 1985). Do istotnych zasobów osobistych można zaliczyć poczucie jakości życia, rozumiane jako „spostrzeganie przez osobę własnego ulokowania wobec kultury, systemów wartości, w jakich funkcjonuje, a jednocześnie w kontekście do jej celów, oczekiwań, standardów oraz obszarów zainteresowań” (WHOQOL Group, 1995, p. 1403). Jakość życia wedle tego ujęcia obejmuje następujące obszary: fizyczny, psychiczny, niezależność, relacje społeczne, środowisko oraz duchowość. Dotychczasowe wyniki badań wskazują, że izolacja więzienna wpływa na obniżenie jakości życia (Coid, 1993; Williams, 2003), jednak niewiele jest opracowań na temat relacji między radzeniem sobie ze stresem, a jakością życia osób osadzonych w placówkach penitencjarnych. Z dostępnych badań z zakresu radzenia sobie ze stresem wśród osadzonych nie wynika jednoznacznie, które strategie wiążą się z większą efektywnością procesu zaradczego.

Celem pracy było zbadanie różnic między grupami osadzonych wyodrębnionymi na podstawie kryterium jakości życia, pod względem sposobów radzenia sobie ze stresem. W związku z tak określonym celem sformułowano następujący problem badawczy: jakie są różnice w zakresie strategii radzenia sobie ze stresem między grupami osadzonych wyróżnionymi na podstawie kryterium ogólnej jakości życia, jak i poszczególnych jej składowych? Sformułowano następującą hipotezę badawczą: osadzeni w placówkach penitencjarnych odznaczający się wyższym poziomem ogólnej jakości życia oraz jej poszczególnych wymiarów, istotnie częściej

stosują konstruktywne strategie radzenia sobie ze stresem w porównaniu z osadzonymi przejawiającymi niższy poziom jakości życia.

Wyniki badań

Wyniki badań potwierdziły, że sposoby radzenia sobie ze stresem stosowane przez osoby osadzone są powiązane z jakością życia. Wniosek ten dotyczy zarówno wyniku ogólnego poczucia jakości życia, jak i wszystkich jego wymiarów: psychofizycznego, psychospołecznego, podmiotowego oraz metafizycznego. Zgodnie z zakładaną hipotezą osoby cechujące się wysokim poziomem ogólnej jakości życia istotnie częściej niż osoby z niskim poziomem preferują aktywne strategie radzenia sobie ze stresem, takie jak: aktywne radzenie sobie, planowanie, poszukiwanie wsparcia instrumentalnego, poszukiwanie wsparcia emocjonalnego, pozytywne przewartościowanie i rozwój. Podobny wniosek dotyczy również innych wymiarów jakości życia. Stosowanie zatem konstruktywnych sposobów radzenia sobie ze stresem, opartych na poszukiwaniu wsparcia, aktywności własnej w radzeniu sobie z problemami, wyciąganiu wniosków z błędnych wyborów życiowych cechuje osoby z wyższym poziomem jakości życia. Zatem im bardziej badany jest zadowolony ze swojego życia, tym częściej przyjmuje aktywną postawę w radzeniu sobie z trudnościami.

Z drugiej jednak strony osoby z wysokim poczuciem ogólnej jakości życia stosują również takie strategie, jak: unikanie konkurencyjnych działań i powstrzymanie się od działania, które wydają się bardziej pasywne, aniżeli aktywne. Obie strategie wiążą się z rezygnacją z podejmowanego działania w sytuacji, która zostaje oceniona jako nieprowadząca do rozwiązania problemu, pozostająca poza kontrolą jednostki. Wydaje się, że realia życia w izolacji więziennej dostarczają wielu sytuacji znajdujących się poza kontrolą osób osadzonych, a jak wynika z literatury przedmiotu – w sytuacjach niekontrolowanych częściej stosowane i efektywniejsze są strategie unikowe (Endler et al., 2000; Felton & Revenson, 1984). Być może zatem instytucja totalna, jaką jest placówka penitencjarna, zmniejszając osobistą kontrolę osób jej podległych, wymaga stosowania w niektórych sytuacjach także strategii unikowych, np. w wypadku konfliktów ze współosadzonymi.

Z kolei strategie takie jak: zaprzeczanie, odwracanie uwagi, zaprzestanie działań, zażywanie alkoholu lub innych środków psychoaktywnych oraz poczucie humoru były istotnie częściej wybierane przez osoby o niższym poczuciu ogólnej jakości życia. Podobną tendencję można zauważyć również w kontekście poszczególnych wymiarów jakości życia.

Skowroński, B.; Talik., E. (2020). Psychosocial Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 65,5, 590-612

Wymiar psychospołeczny jakości życia odgrywa szczególną rolę w kontekście osób przebywających w placówkach penitencjarnych. Pozbawienie wolności prowadzi do obniżenia jakości życia osadzonych (Coid, 1993; Williams, 2003), głównie z powodu pozbawienia wielu ważnych potrzeb – przede wszystkim potrzeby autonomii i wolności oraz potrzeby kontaktów społecznych (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Co więcej, więźniowie pozbawieni są czynników, które – jak badania świadczą o podniesieniu samooceny jakości życia, takich jak dobre warunki materialne czy wysoki status ekonomiczny (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Obniżony poziom jakości życia osadzonych przejawia się między innymi w nasileniu lęku i depresji (Chmielewska-Hampel & Wawrzyniak, 2009) oraz obniżeniu inteligencji emocjonalnej (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013). Zmienne uznane za dodatnio korelujące z jakością życia zostały empirycznie potwierdzone w innych próbach, a mianowicie: koherencja rozumiana jako poczucie zrozumiałości, sensowności i zaradności, która daje człowiekowi pewność, że poradzi sobie z wyzwaniami życiowymi (Antonovsky, 1993); jest dodatnio skorelowana z jakością życia np. u osób cierpiących na chorobę Parkinsona (Gison et al., 2014) lub schizofrenię (Gassmann et al., 2013) oraz u pacjentów kardiologicznych (Silarova et al., 2012); poczucie własnej skuteczności – wiara we własne możliwości radzenia sobie w trudnych sytuacjach (Bandura, 1993) – jest istotnym predyktorem postrzeganej jakości życia rodziców dzieci z mózgowym porażeniem dziecięcym (Guillamón et al., 2013), osób ze stwardnieniem rozsianym (Motl et al., 2013) czy osób cierpiących na zaburzenia bólowe (Yazdi-Ravandi et al., 2013). Innym często badanym predyktorem jakości życia jest wsparcie społeczne (Boyle, 2015; Chung et al., 2013; Salonen et al., 2014), którego pozytywny wpływ na jakość życia stwierdzono także w próbie osadzonych (Jacoby & Kozie-Peak, 1997). Ponadto w prezentowanym projekcie zbadaliśmy dwie zmienne, które nie były wcześniej analizowane w kontekście jakości życia: intensywność postawy religijnej oraz ciekawość jako stan i cecha. Pierwsza rozumiana jest jako pewność i siła pozytywnego lub negatywnego stosunku człowieka do Boga i tego, co nadprzyrodzone (Prężyna, 1981). Jej znaczenie dla subiektywnego dobrostanu jednostki pośrednio sugerują badania podkreślające znaczenie religijności dla jakości życia (Allen et al., 2013; Lee et al., 2014; Stroppa & Moreira-Almeida, 2013). Ta ostatnia dodatkowa zmienna, ciekawość, rozumiana jako siła motywująca człowieka do

działania z potrzeby zdobycia nowej wiedzy i doświadczenia (Spielberger & Reheiser, 2009), nie była dotychczas uwzględniana w badaniach nad jakością życia.

Celem pracy była analiza uwarunkowań psychospołecznej jakości życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych oraz jej korelatów. Sformułowaliśmy ogólny problem badawczy: jakie są determinanty psychospołecznej jakości życia osadzonych? Szczegółowe problemy badawcze były następujące: które zmienne są dodatnimi korelatami psychospołecznej jakości życia osadzonych, które ze zmiennych zaś są jej ujemnymi korelatami? Sformułowaliśmy następujące hipotezy badawcze, dotyczące zmiennych wcześniej nieanalizowanych w kontekście psychospołecznej jakości życia osadzonych: H1) poczucie koherencji, poczucie własnej skuteczności, intensywność postawy religijnej, wsparcie społeczne oraz ciekawość (stan i cecha) są dodatnimi korelatami psychospołecznej jakości życia; H2) gniew, lęk i depresja są negatywnymi korelatami psychospołecznej jakości życia osadzonych; H3) niektóre strategie radzenia sobie odgrywają rolę pośredniczącą między dodatnimi/negatywnymi korelatami, a psychospołeczną jakością życia.

Wyniki badań

Wyniki surowe zestawiono z normami określonymi przez autorów kwestionariusza SQLQ, które zostały ustalone na podstawie badań przeprowadzonych na różnych grupach: młodzieży (N = 93), dorosłych (N = 73) oraz ludzi starszych (N = 55) (Frąckowiak, 2004). Średnia ogólna psychospołeczna ocena jakości życia mieściła się w normie, choć graniczyła z dolną granicą normy.

Zgodnie z przewidywaniami pozytywnymi korelatami psychospołecznej jakości życia są: poczucie własnej skuteczności i poczucie koherencji. Oznacza to, że osoba jest bardziej przekonana o sensowności świata i własnych możliwości radzenia sobie w nim, tym wyższa jest ich psychospołeczna jakość życia. W przypadku skazanych zarówno poczucie własnej skuteczności, jak i poczucie koherencji wiążą się z pozytywną adaptacją jednostek zagrożonych karierą przestępczą (Niewiadomska & Chwaszcz, 2010a). Poczucie własnej skuteczności pozytywnie i pośrednio wpływa na psychospołeczną jakość życia poprzez planowanie i poszukiwanie wsparcia społecznego z powodów emocjonalnych. Wyniki uzyskane przez Shena (Shen, 2009) w grupie chińskich nauczycieli wykazały, że poczucie własnej skuteczności pozytywnie koreluje z aktywnymi strategiami radzenia sobie ze stresem. Parto i Besharat znaleźli dowody na istnienie mechanizmów pośredniczących, poprzez które skuteczne i nieskuteczne radzenie sobie pośredniczyły w związkach między poczuciem własnej skuteczności i rozwiązywaniu problemów zdrowia psychicznego młodzieży (Parto & Besharat, 2011). Kilka badań potwierdza pozytywny związek między poczuciem koherencji, a stylem

zadaniowym (M. Cohen et al., 2008; O. Cohen & Dekel, 2000; Krok, 2016). Z drugiej strony badania wykazują negatywny związek między poczuciem własnej skuteczności a zorientowanymi na emocje strategiami radzenia sobie ze stresem (Dahlbeck & Lightsey, 2008). Wyniki niniejszego badania potwierdziły, że niższy poziom koherencji pozwala przewidywać więcej częste używanie substancji psychoaktywnych, co wiąże się z poszukiwaniem wsparcia społecznego z powodów emocjonalnych.

Innym istotnym pozytywnym korelatem psychospołecznej jakości życia więźnia jest wsparcie społeczne (Jacoby & Kozie-Peak, 1997). Jest to zrozumiałe w kontekście tzw. funkcjonowanie osadzonych, dla których jednym z priorytetowych wyzwań jest odnalezienie się w więziennej hierarchii i dostosowanie się do norm ustanowionych przez więzienną subkulturę. Im bardziej człowiek czuje się członkiem subkultury więziennej, tym bardziej zaspokajane są jego potrzeby, takie jak: potrzeba przynależności, bezpieczeństwa, kontaktu społecznego. W tym kontekście ważne są relacje z personelem więziennym – badania pokazują, że im bardziej są one pozytywne i wspierające, tym wyższa jest jakość życia osadzonych (Beijersbergen et al., 2015).

Z przeprowadzonych badań wynika, że jednym z negatywnych korelatów psychospołecznej jakości życia osadzonych jest depresja jako cecha. Warto zauważyć, że doświadczanie depresji przez osadzonych wiąże się z obniżeniem psychospołecznej jakości życia. Rodzi to sugestię, aby w praktyce penitencjarnej zwracać uwagę na osoby depresyjne i udzielać im wsparcia w pierwszej kolejności, ponieważ depresyjność – cecha depresyjna – jest istotnym czynnikiem ryzyka dla ważnych aspektów jakości życia osadzonych życia (Pennington et al., 2015) i jest ściśle powiązany z ryzykiem samobójstwa (Martin et al., 2014).

Zaskakujący jest pozytywny związek między lękiem, a psychospołeczną jakością życia. Wydaje się, że wysoki poziom lęku skłania osadzonych do poszukiwania kontaktu z innymi ludźmi, aby móc przeżyć w zakładzie karnym. Lęk pozytywnie koreluje z psychospołeczną jakością życia. Jednak wyniki niektórych badaczy wskazują, że jest mało prawdopodobne, aby dana osoba była jednocześnie zadowolona z życia i przygnębiona, ale może być zadowolona i zaniepokojona (dane pochodzą z czwartej fali australijskiego badania panelowego dotyczącego jakości życia, przeprowadzonego w najgęściej zaludnionym stanie Australii Wiktorii) (Headey et al., 1993). Być może respondenci oceniali swoją psychospołeczną jakość życia w kontekście całego swojego życia, podczas gdy ocena poziomu lęku dotyczyła aktualnej sytuacji, która jest ściśle związana z odbywaniem kary pozbawienia wolności.

Natężenie postawy religijnej istotnie koreluje z psychospołeczną jakością życia, która bezpośrednio odnosi się do rzeczywistości nadprzyrodzonej (Prężyna, 1981). Co ciekawe, jej

poziom u badanych w niniejszym badaniu był niski, co oznacza, że mogli oni wykazywać postawę konfrontacyjną wobec Boga, np. niekoniecznie uznawali Go za Stwórcę świata i ostateczny cel człowieka (Śliwak & Bartczuk, 2011). Warto jednak podkreślić, że im głębsza stawała się ich religijność, tym większy był wzrost poziomu ich psychospołecznej jakości życia. Intensywność postawy religijnej warunkuje psychospołeczną jakość życia pośrednio poprzez poszukiwanie wsparcia emocjonalnego. W procesie radzenia sobie ze stresem religia ujawnia wiele swoich funkcji; na przykład może dać ludziom nadzieję, wsparcie emocjonalne i wskazówki do działania. Pargament twierdzi, że religia może być zaangażowana w dowolną część procesu radzenia sobie ze stresem (Pargament, 1997; Pargament et al., 1998). Osoby, które zwracają się ku religii, również szukają wsparcia emocjonalnego.

Realizacja programów mających na celu wzmacnianie poczucia koherencji przez administrację więzienną przyczynia się do promocji zdrowia osadzonych. Wyniki badań na temat modelu salutogenezy sugerują, że istnieją dwa podstawowe mechanizmy: behawioralny i percepcyjny. Mechanizm behawioralny polega na tym, że ludzie wykorzystują swoje zasoby w sytuacjach stresowych. W mechanizmie percepcyjnym, aby radzić sobie ze stresorami życiowymi, ludzie muszą zrozumieć stresującą sytuację i dostępne zasoby (Super et al., 2016). Niewiadomska i Chwaszcz proponują program mający na celu zwiększenie poczucie koherencji jako jednego z najważniejszych „subiektywnych mechanizmów readaptacji”. Program zawiera: przekazanie rzetelnej wiedzy na temat rozumienia mechanizmów wpływających na zachowanie człowieka, nauczanie racjonalnego zachowania i stosowanie strategii „przedprogramowania poznawczego”, mającą na celu korygowanie zniekształceń poznawczych — na przykład uprzedzenia dotyczące przyczyn zdarzeń lub motywów zachowań, które często są aspołeczne i agresywne u więźniów (Niewiadomska & Chwaszcz, 2010b).

Wsparcie społeczne zapewniają kontakty ze światem zewnętrznym. Ginneken i współpracownicy (Ginneken et al., 2018, p. 256) zauważyli, że: „wizyty i inne formy kontaktu mogą zapewnić wsparcie emocjonalne i złagodzić ból rozłąki. Pozwalają również na utrzymanie (choć minimalne) roli matki lub ojca dla osadzonych wobec dzieci; pomieszczenia do widzeń rodzinnych są również bardzo zróżnicowane i mogą wpływać na jakość życia w więzieniu”.

Umożliwienie grupom wyznaniowym spotykania się osadzonych w zakładach karnych jest szansą na podniesienie jakości życia skazanych, ale może również wspierać ich resocjalizację i wypracować specyficzne strategie radzenia sobie ze stresem, czyli religijne i niereligijne strategie radzenia sobie ze stresem.

Celem pracy była analiza uwarunkowań metafizycznej jakości życia (MQoL) osób przebywających w placówkach penitencjarnych. Sformułowaliśmy następujące problemy szczegółowe: które zmienne są pozytywnie powiązane z MQoL więźniów? Które zmienne są negatywnie związane z MQoL więźniów? Które strategie radzenia sobie ze stresem są mediatorami między odpornością, intensywnością postawy religijnej, emocjami, a MQoL? Sformułowaliśmy następujące hipotezy badawcze: H1 Odporność, ciekawość i intensywność postawy religijnej są pozytywne związane z MQoL więźniów; H2 Gniew, niepokój i depresja są negatywnie związane z MQoL; H3 Niektóre pozytywne (religijne i niereligijne) strategie radzenia sobie ze stresem są mediatorami między odpornością, intensywnością postawy religijnej, emocjami, MQoL.

Wyniki badań

Pozytywnymi korelatami MQoL są: intensywność postawy religijnej, prężność-ego, ciekawość jako stan i cecha, niektóre z niereligijnych strategii radzenia sobie ze stresem, a mianowicie: aktywne radzenie sobie, planowanie, poszukiwanie wsparcia emocjonalnego, poszukiwanie wsparcia instrumentalnego, unikanie konkurencyjnych działań, a także pozytywna reinterpretacja i rozwój, jak również niektóre z religijnych strategii radzenia sobie ze stresem, a mianowicie: pozytywne przewartościowanie religijne/duchowe wsparcie, praktyki religijne, duchowa łączność, religijne pomaganie, przemiana życia. Gniew, lęk i depresja są ujemnymi korelatami MQoL więźniów.

Najsilniejszym czynnikiem warunkującym MQoL jest intensywność postawy religijnej, która bezpośrednio odnosi się do rzeczywistości nadprzyrodzonej (Prężyna, 1981). Intensywność postawy religijnej wpływa także pośrednio na MQoL poprzez pozytywne przewartościowanie religijne/duchowe wsparcie i planowanie. Wyniki są spójne z wynikami innych badań, podkreślających znaczenie religijności dla QoL (Harrison et al., 2001; Lee et al., 2014; Nolan et al., 2012; Stroppa & Moreira-Almeida, 2013). Intensywność postawy religijnej warunkuje metafizyczną jakość życia i z tego względu pomoc w rozwijaniu religijności więźniów powinna być ważnym elementem resocjalizacji. Umożliwienie więźniom w regularnym uczestnictwie w nabożeństwach, jak również spotkaniach grup modlitewnych, to tylko przykłady działań, które mogłyby być realizowane w placówkach penitencjarnych.

Skowroński, B., Talik, E. (2021). Quality of Life and Its' Correlates in People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions. *International Journal of Environment Research and Public Health*, 18,4, 1655.

W odróżnieniu od analiz przedstawionych w artykule na temat uwarunkowań psychospołecznej jakości życia, tym razem zmienną zależną była ogólna jakość życia traktowana jako suma wymiarów QoL, mianowicie: psychospołecznej, psychofizycznej, metafizycznej oraz podmiotowej jakości życia. Wśród zmiennych niezależnych uwzględniliśmy następujące zmienne: poczucie własnej skuteczności, definiowane jako wiara we własne możliwości radzenia sobie w sytuacjach trudnych (Bandura, 1993); prężność, będąca cechą, która umożliwia pozytywne przystosowanie się do niesprzyjających warunków (Quiceno et al., 2013; Yazdi-Ravandi et al., 2013) oraz wsparcie społeczne (Boyle, 2015; Chung et al., 2013; Salonen et al., 2014), którego pozytywny wpływ na QoL stwierdzono również w grupie osadzonych (Jacoby & Kozie-Peak, 1997); intensywność postawy religijnej, rozumianej jako pewność i siła pozytywnego lub negatywnego stosunku człowieka do Boga i sfery nadprzyrodzonej (Prężyna, 1981). Wielu autorów badało wpływ praktyk religijnych na życie więzienne i sposób, w jaki więźniowie radzą sobie z odczłowieczeniem, które może wystąpić w kontekście więziennym. Stringer (Stringer, 2009) zwraca uwagę, że religia pozwala jednostce przetrwać utratę wolności i rozwiązać poczucie winy i nieadekwatności, biorąc jednocześnie osobistą odpowiedzialność za swoje działania lub wpływy. Ponadto przynależność religijna osadzonych jest pomocna w modyfikowaniu zachowań i stanów psychicznych (Clear & Sumter, 2002). Wyższy poziom religijności wiąże się z lepszym przystosowaniem zdrowia psychicznego i mniejszą liczbą zgłoszeń o karach dyscyplinarnych (Stringer, 2009). Według Maruny i in. (Maruna et al., 2006, p. 180), „narracja o nawróceniu może połączyć odmienne i haniebne wydarzenia życiowe w spójną, wzmacniającą całość, odnowić u więźniów poczucie własnej biografii oraz zapewnić im nadzieję i wizję na przyszłość”. Na znaczenie nasilenia postawy religijnej dla jakości życia osoby wskazują pośrednio badania podkreślające znaczenie religijności dla jakości życia (Allen et al., 2013; Lee et al., 2014; Stroppa & Moreira-Almeida, 2013). Negatywnymi korelatami wybranymi w niniejszym badaniu były stan i cecha lęku, złość i depresja, zgodnie z definicją Spielbergera (Spielberger & Reheiser, 2009), ich negatywny związek z QoL stwierdzono w wielu badaniach (Dubayova et al., 2013; Oleś, 2010; Yıkılkan et al., 2014). Style radzenia sobie mogą być również pozytywnymi i negatywnymi korelatami QoL. Stwierdzono, że radzenie sobie ze stresem jest, znacząco i w większości przypadków, silnie związane z dobrostanem

psychicznym, zmienną zidentyfikowaną jako pojęcie ściśle związane z QoL (Mandzuk & McMillan, 2005; Pinto et al., 2017).

Celem pracy była analiza uwarunkowań jakości życia osadzonych (QoL). Sformułowaliśmy następujący ogólny problem badawczy: jakie są determinanty jakości życia osadzonych? Ponadto sformułowaliśmy następujące problemy szczegółowe: które zmienne są dodatnimi korelatami QoL osadzonych? które zmienne są ujemnymi korelatami QoL osadzonych? Sformułowaliśmy następujące hipotezy badawcze: H1) poczucie własnej skuteczności, odporność, intensywność postawy religijnej i wsparcie społeczne są dodatnimi korelatami QoL osadzonych; H2) gniew, niepokój i depresja są negatywnymi korelatami QoL osadzonych.

Wyniki badań

Analiza korelacji ujawniła, że lęk jako stan, lęk jako cecha, złość jako stan, złość jako cecha, depresja jako stan i depresja jako cecha, korelowały istotnie i ujemnie z jakością życia więźniów, podczas gdy wsparcie społeczne, prężność-ego, intensywność postawy religijnej i poczucie własnej skuteczności były istotnie i dodatnio skorelowane z QoL u osadzonych. Najsilniejszym korelatem była depresja jako cecha.

Spośród stylów radzenia sobie ze stresem najsilniejszymi korelatami jakości życia osadzonych są: planowanie, pozytywna reinterpretacja i rozwój, aktywne radzenie sobie oraz używanie substancji. Zwrócenie się ku religii i koncentracja na emocjach oraz ich wyładowanie nie są istotnymi korelatami; powstrzymywanie się od działania i używanie substancji psychoaktywnych korelują ujemnie z QoL więźniów.

Aby uzyskać głębszy wgląd w wyniki badań, wykonaliśmy analizę ścieżek. Skonstruowany przez nas podstawowy model obejmował style radzenia sobie ze stresem jako mediatory między zmiennymi niezależnymi (w szczególności: poczucie własnej skuteczności, prężność, intensywność postawy religijnej, wsparcie społeczne, depresja, złość i lęk oraz jakość życia jako zmienna zależna. W tym modelu zbadaliśmy następujące style radzenia sobie: aktywne radzenie sobie, planowanie, pozytywna reinterpretacja i rozwój, używanie substancji psychoaktywnych i powstrzymywanie się od działania. Te strategie radzenia sobie są najsilniejszymi korelatami QoL.

Testowane modele ujawniły niedopuszczalne lub skrajnie niedopuszczalne dopasowania do danych. To był punkt wyjścia do poszukiwań nowego modelu. Przetestowaliśmy wiele różnych modeli z predyktorami QoL jako zmiennymi niezależnymi i QoL jako zmienną zależną oraz z różnymi relacjami między nimi. Modele te zostały oszacowane na podstawie wskaźników dopasowania i analizy teoretycznej. Znaleźliśmy nowy model, który nie obejmował wszystkich początkowych predyktorów, chociaż korelacje między nimi a QoL były znaczące. Ostateczny

model zapewnił dobre dopasowanie do danych zgodnie z tradycyjnymi wskaźnikami dopasowania modelowania równań strukturalnych (RMSEA, CFI, TLI, SRMR).

Istotnymi predyktorami jakości życia osadzonych są: depresja jako cecha (-); poczucie własnej skuteczności (+); wsparcie społeczne (+); powstrzymanie się od działania (-); planowanie (+); intensywność postawy religijnej (+); prężność ego (+); poszukiwanie wsparcia instrumentalnego (+) oraz zwrot ku religii (+).

Analiza pozwoliła ujawnić również zależności pośrednie. Wsparcie społeczne może pośrednio wpływać na QoL poprzez powstrzymanie się od działania; poszukiwanie wsparcia instrumentalnego oraz zwracanie się ku religii. Kolejnym czynnikiem warunkującym pośrednio QoL jest intensywność postawy religijnej poprzez zwracanie się ku religii; poszukiwanie wsparcia instrumentalnego oraz zwrócenie się ku religii. Depresja (wyłącznie jako cecha) warunkuje QoL poprzez powstrzymanie się od działania. Wreszcie prężność-ego warunkuje QoL poprzez planowanie i poszukiwanie wsparcia instrumentalnego.

Niektóre zależności ujawnione w analizie ścieżek wydają się zaskakujące. Przede wszystkim zaobserwowaliśmy, że wsparcie społeczne negatywnie prognozuje strategię polegającą na zwrocie ku religii, co prowadzi do poszukiwania wsparcia instrumentalnego. Zależność ta nie przekłada się jednak na wyższą jakość życia więźniów; faktycznie obniża ich QoL. Być może wynika to z charakteru całej instytucji więzienia. Wydaje się, że osoba przebywająca w placówce penitencjarnej, która nie znajduje wsparcia społecznego w zakładzie karnym, zwraca się w trudnych sytuacjach do religii i jednocześnie poszukuje wsparcia, ale go nie otrzymuje. Może to sugerować, że odbywanie kary pozbawienia wolności prowadzi do obniżenia jakości życia osadzonych, głównie z powodu pozbawienia wielu ważnych potrzeb – przede wszystkim potrzeby autonomii i wolności oraz potrzeby kontaktów społecznych.

Więźniowie stosujący strategię zwracania się ku religii stosują również behawioralną strategię powstrzymania się od działania. Być może obserwowaną kowariancję między zwróceniem się ku religii a powstrzymaniem się od działania można wyjaśnić rozróżnieniem na religijność osobistą i bezosobową. Religijność osobista jest rodzajem doświadczenia religijnego związanego z aktywnością, zaangażowaniem, spontanicznością, autonomią, poczuciem wolności i odpowiedzialności, kreatywnością, zorientowaniem na wspólnotę, allocentryzmem, otwartością i poczuciem godności. Religijność bezosobowa natomiast kojarzy się z biernością, obojętnością, sztywnością, poczuciem przymusu, dezorientacją egzystencjalną, egocentryzmem, egoizmem, sztucznnością, izolacją religii od innych sfer życia (Jaworski, 2002). Warto zauważyć, że powstrzymanie się od działania więźniów jest związane z depresją, co

sugeruje, że prawdopodobnie religijność więźniów jest raczej bezosobowa niż osobista. Kwestia ta wymaga jednak dalszych eksploracji.

Intensywność postawy religijnej była dodatnio skorelowana ze zwróceniem się ku religii, co skutkowało poszukiwaniem wsparcia instrumentalnego, ale nie skutkowało to wyższą jakością życia. Być może religijność niektórych osadzonych ma charakter osobowy i w sytuacjach stresowych radzą sobie oni zwracając się ku religii (wynika to z intensywności ich postawy religijnej), co skłania ich do poszukiwania wsparcia, którego nie otrzymują. Wydaje się, że albo zakład karny nie zapewnia osadzonym potrzebnego im wsparcia, albo oferowane wsparcie jest nieskuteczne (tj. nie skutkuje wyższą jakością życia), chociaż osadzeni o nie zabiegają.

Badania potwierdzają, że kolejnym istotnym pozytywnym wyznacznikiem jakości życia więźniów jest wsparcie społeczne. Jest to zrozumiałe w kontekście funkcjonowania osadzonych, dla których jednym z priorytetowych wyzwań jest odnalezienie się w więziennej hierarchii i dostosowanie się do norm ustanowionych przez subkulturę więzienną. Innymi słowy, im bardziej osoba czuje się członkiem subkultury więziennej, tym bardziej zaspokajane są jej potrzeby, takie jak potrzeba przynależności, bezpieczeństwa, kontaktów społecznych. Dotyczy to również potrzeb związanych z możliwością dokonywania wyborów oraz możliwościami realizacji osobistych celów i zainteresowań. Ogólnie rzecz biorąc, subiektywnie postrzegana QoL wzrasta wraz z ilością otrzymanego wsparcia. W tym kontekście ważne są relacje z personelem więziennym; badania pokazują, że im bardziej są pozytywni i wspierający, tym wyższa jest QoL osadzonych.

Straś-Romanowska i Frąckowiak (Straś-Romanowska & Frąckowiak, 2007) definiują psychofizyczną jakość życia jako szeroko pojętą cielesność i popędowość człowieka. Wysoka psychofizyczna jakość życia jest związana z ogólnym zdrowiem psychicznym i fizycznym, energią życiową, dobrą kondycją fizyczną, brakiem problemów w życiu intymnym/seksualnym. Funkcją sfery psychofizycznej jest przetrwanie indywidualne (i gatunkowe) - zachowanie życia i zdrowia. Wyrazem zakłócenia równowagi biologicznej może być choroba (Frąckowiak, 2004). Osoby o niskim PQoL doświadczają dolegliwości fizycznych, które wpływają na codzienne funkcjonowanie; wykazują niski poziom energii, mają problemy ze spaniem w nocy i często chorują (i są regularnie hospitalizowani). Osoby takie wolniej motywują się do aktywności, zwykle marnują dużo czasu, zanim zaczną pracować. Mają słaby apetyt lub nie mają go wcale; często odczuwają ból, są zwykle nieaktywne fizycznie i generalnie są w złym stanie fizycznym. Ponadto osoby takie nie lubią swojego wyglądu, mają problemy w życiu seksualnym, z niepokojem patrzą w przyszłość, nie potrafią się zrelaksować ani efektywnie wypocząć.

Celem pracy było zbadanie czynników warunkujących psychofizyczną jakość życia osadzonych (PQoL), które były istotnymi determinantami QoL w innych grupach. Problem badawczy został sformułowany w następujący sposób: jakie są determinanty PQoL? Sformułowaliśmy następujące hipotezy: H1. Wsparcie społeczne, koherencja i poczucie własnej skuteczności są pozytywnymi determinantami PQoL, H2. Depresja, lęk i złość są negatywnymi determinantami PQoL.

Wyniki badań

Pozytywnymi determinantami psychofizycznej jakości życia (PQoL) są wsparcie społeczne i poczucie własnej skuteczności. Wyższy poziom wsparcia społecznego wiąże się z wyższym poziomem PQoL. Potwierdza to, że wsparcie społeczne jest ważnym zasobem odpornościowym w życiu więźniów. Należy zauważyć, że zmierzaliśmy cztery wymiary wsparcia społecznego: wsparcie instrumentalne, informacyjne, emocjonalne i oceniające, i wszystkie z nich są dodatnio skorelowane z PQoL. Wsparcie instrumentalne oznacza udzielanie osadzonym określonej pomocy, która może przyczynić się do rozwiązania ich istotnych problemów: medycznych, materialnych, psychologicznych lub prawnych. Wsparcie instrumentalne jest ściśle związane ze wsparciem informacyjnym, które może obejmować

udzielanie wskazówek, porad, informacji i mentoringu. Wsparcie emocjonalne oznacza poczucie bezpieczeństwa i akceptacji, poczucie bliskości lub poczucie szacunku. Wreszcie wsparcie wartościujące dotyczy przekonania, że „jestem ważny dla innych” lub że „inni biorą pod uwagę moje zdanie”. Ujawniony pozytywny efekt wsparcia społecznego w odniesieniu do PQoL jest zgodny z ustaleniami Jacoby’ego i Kozie-Peak (Jacoby & Kozie-Peak, 1997), którzy również przeprowadzili badanie na próbie więźniów. W innym badaniu wsparcie społeczne wiązało się z poprawą przystosowania do życia w więzieniu i lepszą jakością życia oraz zmniejszonymi objawami psychiatrycznymi (Draine & Solomon, 2000).

Analiza danych wykazała, że poczucie własnej skuteczności było istotnym predyktorem PQoL osadzonych. Wydaje się, że więźniowie, którzy wierzą w swoje możliwości radzenia sobie w sytuacjach trudnych, ujawniają wyższą PQoL. Takie same wyniki uzyskały Dolińska-Zygmunt i Mokrzyńska (Dolińska-Zygmunt & Mokrzyńska, 2013), które badały czynniki indywidualne, takie jak poczucie własnej skuteczności u osób wielokrotnie odbywających karę pozbawienia wolności. Jest to zgodne z wynikami uzyskanymi w innych próbach (Guillamón et al., 2013; Motl et al., 2013; Yazdi-Ravandi et al., 2013).

Wyższy poziom koherencji wiąże się z wyższym poziomem PQoL. Nasze badanie potwierdziło, że więźniowie, którzy czuli, że życie ma sens, a wyzwania warte są zaangażowania, zgłaszali wysoki poziom PQoL. Wynik ten jest zgodny z wynikami badań przeprowadzonych wśród pacjentów cierpiących na różne choroby (Gassmann et al., 2013; Gison et al., 2014; Silarova et al., 2012) czy w grupie Anonimowych Alkoholików i uzależnionych od narkotyków (Wnuk, 2010).

Wyniki potwierdzają, że najsilniejszym negatywnym predyktorem PQoL jest depresja jako cecha. Wynik ten koresponduje z wynikami badań przeprowadzonych wśród więźniów (Oguntayoa et al., 2020) oraz w innych grupach (Dubayova et al., 2013; Oleś, 2010; Yıkılkan et al., 2014).

Podmiotowa jakość życia (PerQoL) wiąże się z podkreślaniem własnej indywidualności i niezależności na tle społecznym. W tej perspektywie podmiotowość człowieka polega na braniu odpowiedzialności za swoje decyzje i za swoje życie. Osoby oceniające swoją podmiotową jakość życia jako wysoką, mają wolny wybór, dążą do samorealizacji i autentyczności (życia w zgodzie ze sobą), realizują osobiste cele, zainteresowania i pasje, lubią to, co robią, akceptują siebie takimi, jakimi są, mają jasno określone cele osiągnąć (Straś-Romanowska, 2005). Podmiotowa jakość życia polega na autonomii, która jest jedną z głównych składowych klimatu społecznego więzienia (Boone et al., 2016). Więzienie jest z definicji nie do pogodzenia z autonomią. W praktyce jednak osadzeni zachowują różny stopień swobody w podejmowaniu decyzji w warunkach więziennych (Bosma et al., 2020). Niektóre badania wykazały, że większa autonomia w obrębie więziennych murów może częściowo złagodzić ból uwięzienia (De Vos & Gilbert, 2017). Podmiotowa jakość życia jest powiązana z inną domeną więziennego klimatu społecznego, a mianowicie z sensowną aktywnością (Boone et al., 2016). Osoby oceniające swoją podmiotową jakość życia jako wysoką, mają wolny wybór, realizują osobiste cele, zainteresowania i pasje, lubią to, co robią, i mają jasno określone cele do osiągnięcia. Bosma i in. (Bosma et al., 2020) zauważyli, że tego rodzaju zajęcia mogą pomóc osadzonym w radzeniu sobie z uwięzieniem poprzez zajęcie ich czasu i w ten sposób mogą zapewnić możliwości rozwoju osobistego. Istniejące badania potwierdzają to stwierdzenie (Cheliotis, 2012; Stevens, 2012).

Celem pracy była identyfikacja korelatów podmiotowej jakości życia u osób odbywających karę pozbawienia wolności. Aby rozwiązać ten problem badawczy, sformułowano 2 hipotezy: – H1: Poczucie własnej skuteczności, wsparcie społeczne i prężność ego są dodatnio skorelowane z podmiotową jakością życia więźniów, a depresja jako cecha jest skorelowana ujemnie z podmiotową jakością życia więźniów; – H2: depresja jako cecha, wsparcie społeczne i poczucie własnej skuteczności są predyktorami podmiotowej jakości życia pośrednio poprzez prężność ego.

Wyniki badań

Okazało się, że poczucie własnej skuteczności jest stosunkowo silnym predyktorem podmiotowej jakości życia więźniów. Im bardziej osadzony jest przekonany o swoich umiejętnościach radzenia sobie w trudnej sytuacji (Bandura, 1993; Juczyński, 2001), tym ma

większe poczucie autonomii, niezależności i tożsamości. Jest to zgodne z wynikami innych badań, w tym badań przeprowadzonych wśród więźniów (Niewiadomska & Chwaszcz, 2010a). Badanie potwierdziło, że kolejną zmienną będącą istotnym predyktorem podmiotowej jakości życia więźniów jest wsparcie społeczne. Niższy poziom otrzymywanego wsparcia społecznego skutkuje niższym poziomem podmiotowej jakości życia. Dotyczy to wszystkich rodzajów wsparcia społecznego: emocjonalnego, instrumentalnego, informacyjnego i wartościującego. Zatem więźniowie potrzebują pozytywnej informacji zwrotnej, akceptacji i szacunku (tj. wsparcia emocjonalnego) ze strony personelu więziennego i innych osadzonych. Osoby pozbawione wolności potrzebują konkretnej pomocy w rozwiązywaniu problemów (tj. wsparcia instrumentalnego i informacyjnego). W przypadku wsparcia wartościującego nacisk kładzie się na komunikowanie jednostce, że posiada zdolności istotne dla prawidłowego funkcjonowania jednostki i grupy (Kmieć-Baran, 1995). Subiektywnie postrzegana podmiotowa jakość życia ma tendencję do zwiększania się wraz z ilością wsparcia w ocenie, jakie otrzymuje dana osoba. Jest to zrozumiałe w kontekście funkcjonowania więźniów. Jak zauważają niektórzy autorzy (Chmielewska-Hampel & Wawrzyniak, 2009), priorytetowym wyzwaniem osadzonych jest odnalezienie się w hierarchii, która została ustalona w społeczności więziennej i dostosowanie się do reguł rządzących podkulturą więzienną. Innymi słowy, zaspokojenie potrzeb człowieka – w tym przypadku potrzeb osobistych, takich jak potrzeba autonomii czy indywidualności – zależy od stopnia, w jakim dana osoba postrzega siebie i czuje się komfortowo jako członek tej podkultury. Istotne są również relacje z personelem więziennym: jeśli są wspierające i generalnie pozytywne, zwiększenie jakości życia osadzonych jest bardziej prawdopodobne (Beijersbergen et al., 2015; Niełacna, 2017).

Depresja jako cecha negatywnie koreluje z podmiotową jakością życia więźniów. Negatywny związek między depresją a jakością życia został wielokrotnie potwierdzony w innych badaniach, na przykład u przewlekle chorych nastolatków (Oleś, 2010) oraz w populacji seniorów (Hussenoeder et al., 2020).

Prężność ego jest dodatnim predyktorem podmiotowej jakości życia. Jest to zgodne z wynikami badania przeprowadzonego wśród innych grup (Syed et al., 2020). Więzienie jest instytucją totalną, która kontroluje i zawłaszcza wszystkie dziedziny życia jednostki. Rządzą nim złożone i jednocześnie surowe procedury, których każdy musi przestrzegać. Więzień dzieli z innymi każdą chwilę w pracy, podczas posiłków czy w czasie wolnym (Goffman, 2011). Więźniowie są w dużej mierze pozbawieni kontroli nad sytuacją i w większości przypadków nie mogą podejmować decyzji dotyczących np. rozkładu dnia, ponieważ jest on narzucony; nie próbują nawet zmieniać harmonogramu i dostosowywać go do swoich potrzeb; nie widzą sensu w

podejmowaniu działań i ich nie podejmują. Prężność ego umożliwia elastyczną adaptację do stresujących warunków panujących w zakładach karnych. Jest to stosunkowo stała cecha jednostki (Syed et al., 2020). Jednak dwa czynniki są korelatami prężności ego: poczucie własnej skuteczności i depresja jako cecha. Interwencje korekcyjne powinny koncentrować się na tych czynnikach, powinny być one uwzględnione w programach resocjalizacyjnych.

WNIOSKI PRAKTYCZNE

- ✓ Wyniki badań własnych wyraźnie wskazują na rolę sposobów radzenia sobie ze stresem, jako czynnika, który warunkuje jakość życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych. Zatem niezbędne jest włączenie w plan pracy resocjalizacyjnej, w warunkach izolacji penitencjarnej, także warsztatów z zakresu radzenia sobie ze stresem, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania takich strategii radzenia, jak: aktywne radzenie sobie, planowanie, poszukiwanie wsparcia instrumentalnego, poszukiwanie wsparcia emocjonalnego, pozytywne przewartościowanie i rozwój.
- ✓ Jakość życia jest warunkowana także przez czynniki związane z religią, wśród których szczególną rolę odgrywają: religijne sposoby radzenia sobie ze stresem, a także intensywność postawy religijnej. Wśród strategii religijnych, które warunkują jakość życia osób przebywających w placówkach penitencjarnych, szczególną rolę odgrywają pozytywne religijne strategie, takie, jak: pozytywne przewartościowanie religijne (postrzeganie sytuacji trudnej jako potencjalnie korzystnej, jako okazji zbliżenia się do Boga, nauczania się czegoś ważnego); przemiana życia (postrzeganie religii jako źródła radykalnej zmiany życia poprzez nadanie mu nowego celu i kierunku); współdziałanie z Bogiem i duchowa łączność (współpraca z Bogiem w rozwiązywaniu swoich problemów i odczuwanie bliskości Boga); stosowanie praktyk religijnych oraz udzielanie innym duchowego wsparcia. Niewątpliwie trudno rozwijać w/w strategie, w sytuacji gdy opieka duszpasterska polega jedynie na uczestnictwie w nabożeństwach. Z tego względu praca duszpasterska nie powinna ograniczać się do sprawowania mszy św. czy innych nabożeństw, ale także powinna przybierać inne, bardziej aktywne i angażujące formy, np. spotkania biblijne, spotkania modlitewne, spotkania z grupami modlitewnymi z zewnątrz itp.
- ✓ Czynnikiem odgrywającym bardzo ważną rolę okazało się także wsparcie społeczne. Budowanie sieci wsparcia społecznego dla osób przebywających w placówkach penitencjarnych zatem, wydaje się więc niezwykle ważnym zadaniem w kontekście

pobytu w zakładzie karnym/areszcie śledczym, ale także w perspektywie przyszłego wyjścia na wolność. Sieć ta powinna uwzględniać przede wszystkim intensyfikację kontaktów osób przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych z przedstawicielami personelu, gotowego w sposób profesjonalny i efektywny wychodzić naprzeciw różnorodnym problemom osób przebywających w placówkach penitencjarnych – w celu ich rozwiązania, a jednocześnie personelu, który ma do dyspozycji szeroki wachlarz narzędzi, które może wykorzystać w celu zaspokojenia ważnych potrzeb osób uwięzionych. Możliwości działań powinny być zagwarantowane systemowo i nie powinny przybierać formy działań doraźnych/okazjonalnych.

- ✓ Zintensyfikowanie kontaktów powinno dotyczyć w niemniejszym stopniu także kontaktów z osobami najbliższymi i rodziną, ale także z przedstawicielami stowarzyszeń i fundacji, które zajmują się pomocą osobom przebywającym w placówkach penitencjarnych (w przeszłości działalność taką prowadziła choćby Fundacja „Sławek”).
- ✓ Oprócz wsparcia psychologicznego i terapeutycznego wsparcie mogłyby przybierać różne formy, np. warsztaty umiejętności interpersonalnych, warsztaty umiejętności wychowawczych dla ojców/matek lub opiekunów, warsztaty edukacji finansowej, ale także wszelkie programy związane z aktywizacją zawodową, doradztwem zawodowym itp. Wsparcie społeczne oczywiście powinno być poprzedzoną rzetelną indywidualną diagnozą potrzeb.
- ✓ Na czynnik społeczny zwraca uwagę Ambrozik, zdaniem którego: „bez względu na to, czy mówimy o procesie toczącym się w warunkach otwartych, czy też placówkach zamkniętych – musi być społeczeństwo, a zwłaszcza jego przestrzenie i tkwiące w nich siły społeczne, które są zdolne uczestniczyć w reintegracji i readaptacji osób wykończonych społecznie. Istotą procesu resocjalizacji nie mogą być bowiem działania wyłącznie nadzorujące bądź dozoruujące zachowania osób wykończonych, toczące się w zamkniętym i wyizolowanym społecznie układzie: niedostosowana lub wykończona jednostka – instytucja resocjalizacyjna, a działania włączające osoby resocjalizowane w stosowne do wieku grupy i role społeczne (Ambrozik, 2013, p. 22).

II. POSTAWY ANTYSPOŁECZNE OSÓB ODBYWAJĄCYCH KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI – IMPLIKACJE DIAGNOSTYCZNE

Inspiracją teoretyczną leżącą u podstaw konstrukcji dwóch narzędzi diagnostycznych mierzących składowe postaw antyspołecznych: przekonania i preferencji antyspołecznych była Teoria Wykolejenia Społecznego autorstwa Czesława Czapówa (Czapów, 1978), a w szczególności typ nihilistyczno-agresywny wyróżniony przez tegoż autora. Publikacje prezentujące wyniki badań na temat właściwości psychometrycznych Skali Przekonań Antyspołecznych oraz Skali Preferencji Antyspołecznych, zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4. Artykuły prezentujące wyniki badań na temat właściwości psychometrycznych Skali Przekonań Antyspołecznych oraz Skali Preferencji Antyspołecznych

L.p.	Artykuł	Impact Factor (JCR)	Scopus	MEN
1.	Skowroński, B. (2023). The development and validation of the Antisocial Preferences Scale. <i>International Journal of Environmental Research and Public Health</i> . 20(3), 2366. https://doi.org/10.3390/ijerph20032366	4,614	X	140
2.	Skowroński, B. (2022). Introduction and validation of the Antisocial Beliefs Scale in a sample of Polish prisoners. <i>Frontiers in Psychology</i> . 13, 991687 doi: 10.3389/fpsyg.2022.991687	4,232	X	70

Zarówno pedagodzy jak i psycholodzy podkreślają konieczność uwzględnienia w diagnozie nieprzystosowania, niedostosowania czy wykolejenia społecznego, trzech zasadniczych perspektyw: behawioralnej, osobowościowej i etiologicznej. Czapów omawiając pojęcie wykolejenia społecznego twierdził, że ten konstrukt teoretyczny obejmuje: manifestacje odmian wykolejenia, stany osobowości ujmowane jako układy nastawień oraz etiologię (Czapów, 1978). Podobnie Stanik twierdzi, że diagnozowanie niedostosowania „nie sprowadza się jedynie do opisu jego przejawów (płaszczyzna behawioralna), lecz obejmuje także płaszczyznę psychologiczną (diagnoza dysfunkcyjnych mechanizmów osobowości) oraz szeroko pojętą diagnozę etiologiczną (...)” (Stanik, 2007, p. 179). Istnieje zatem potrzeba konstrukcji narzędzia diagnostycznego, które będzie uwzględniać nie tylko wymiar behawioralny (Pytka, 1984), ale również wymiary osobowościowe.

W polskiej pedagogice od lat odczuwany był brak wystandaryzowanych narzędzi diagnozujących postawy antyspołeczne lub podobne konstrukty takie, jak: nieprzystosowanie społeczne, niedostosowanie społeczne czy wykolejenie społeczne. W większości dostępne były narzędzia będące zaadaptowane do polskich warunków. Niewiele jest natomiast narzędzi rodzimych, których nie dotyczy problem odmienności kulturowej (Brzeziński, 1999; Kostrzewski, 1997) i konieczności zaadaptowania narzędzia do warunków polskich. Nie można

przy tym nie wspomnieć o kilku przykładach: Arkuszu Diagnostycznym Stotta w opracowaniu Konopnickiego (Konopnicki, 1971); Arkuszu Zachowania się Ucznia w Szkole Markowskiej (Markowska & Szafraniec, 1977) czy Skali Nieprzystosowania Społecznego Pytki (Pytka, 2008). Warto zaznaczyć, że są to skale obserwacji, a nie narzędzia typu self-report.

Innym problemem sprawiającym trudności jest opracowanie narzędzia, które cechuje się wysokimi walorami psychometrycznymi, w tym trafności i rzetelności. Na tę kwestię zwracają uwagę właściwie wszyscy autorzy podręczników i innych publikacji z zakresu metodologii badań pedagogicznych (Łobocki, 2010, 2011; Pilch, 2010; Pilch & Bauman, 2001; Rubacha, 2016; Walasek-Jarosz, 2010), metodologii badań w psychologii i pedagogice (Ferguson & Takane, 2004), metodologii badań społecznych (Babbie, 2003), czy też psychologii (Anastasi & Urbina, 1997; Brzeziński, 1999; Hornowska, 2001).

W procesie poszukiwania faktorów, a tym samym struktury nowego narzędzia diagnostycznego, podjąłem się próby względnie całościowego ujęcia typów wadliwej integracji postaw. Pierwsze wyniki przeprowadzonych analiz badań własnych zostały przedstawione w monografii mojego autorstwa pt. „Typologie wadliwej integracji postaw w świetle teorii wykołowania społecznego Czesława Czapówa. Studium teoretyczno-empiryczne” (2019). W prezentacji wyników badań, zostały uwzględnione jedynie wyniki eksploracyjnej analizy czynnikowej. W dalszych analizach statystycznych (niepublikowanych), rozlosowano badaną grupę do dwóch grup. Na podstawie danych pierwszej grupy, przeprowadzono eksploracyjną analizę czynnikową, która ujawniła podobną strukturę do tej przedstawionej w w/w monografii. Z kolei na podstawie wyników uzyskanych przez drugą z grup, wykonano konfirmacyjną analizę czynnikową (cztery modele: *one-factor*, *multi-factor*, *second-order*, *bi-factor*). Analizy z wykorzystaniem CFA nie dały jednoznacznej odpowiedzi na pytanie dotyczące potwierdzenia czy odrzucenia ujawnionej struktury postaw antyspołecznych. O ile wartość RMSEA (błąd aproksymacji) i SRMR okazały się poniżej 0,05 (RMSEA = 0,048, SRMR = 0,04), o tyle TLI (*Tucker Lewis Index*) czy CFI (*Comparative Fit Index*) okazały się znacząco niższe niż 0,9 (CFI = 0,61, TLI = 0,65). Wyniki te nie uprawniają do potwierdzenia w sposób jednoznaczny ujawnionej w eksploracyjnej analizie czynnikowej struktury. Jedną z możliwych przyczyn takiego stanu rzeczy mogła być zbyt duża ilość itemów, które zostały wówczas poddane analizie statystycznej. Istnienie tego problemu zostało zresztą potwierdzone w badaniach (Kenny & McCoach, 2003). Wobec powyższego, wykorzystując ten same dane, rozpocząłem nowe poszukiwania, efektem których są dwa artykuły prezentujące dwa narzędzia do mierzenia składowych postaw antyspołecznych: antyspołecznych przekonań i preferencji.

METODOLOGIA BADAŃ

Celem badań było zaprojektowanie nowych narzędzi diagnostycznych do oceny przekonań i preferencji antyspołecznych.

Badana grupa

Grupa kryterialna

Anonimowe kwestionariusze samoopisowe zostały dostarczone do dziewięciu zakładów karnych administrowanych przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Warszawie (Areszt Śledczy Warszawa Białoleka, Areszt Śledczy Warszawa Białoleka, Areszt Śledczy Warszawa Grochów, Areszt Śledczy Warszawa Służewiec, Areszt Śledczy Radom, Areszt Śledczy Grójec, Areszt Żytkowice, Areszt Śledczy Siedlce, Areszt Śledczy Płońsk). Badaniom poddano 800 mężczyzn przebywających w placówkach penitencjarnych, 752 respondentów zwróciło wypełnione ankiety (wskaźnik odpowiedzi = 89,75%); jednak ze względu na znaczne braki danych w niektórych zwróconych kwestionariuszach ostatecznie do analizy włączono dane od 718 osadzonych.

Grupa porównawcza

Grupę porównawczą stanowili mężczyźni, którzy nigdy nie mieli problemów z prawem. Podczas rekrutacji grupy porównawczej 36 studentów IPSiR skontaktowało się z 400 mężczyznami spośród których 366 zwróciło wypełnione ankiety, a 27 z nich zostało wykluczonych z powodu brakujących danych, pozostawiając dane 339 mężczyzn, które zostały ostatecznie włączone do analizy.

Opracowanie Skali

Teoretyczne podstawy skal

Inspiracją w konstrukcji Skali Przekonań Antyspołecznych, jak i Skali Preferencji Antyspołecznych była koncepcja postawy zdefiniowana przez Czapówa (Czapów, 1978), który skupiał się na dwóch komponentach postawy: nastawieniach percepcyjnych (poznawczych) i nastawieniach preferencyjnych (emocjonalnych). Oba komponenty są wewnętrznymi składnikami postawy i są związane z zachowaniem, które z kolei jest zewnętrzną funkcją postawy (Czapów, 1978; Pytka, 2008). Uwagi krytyczne wobec oryginalnej koncepcji Czapówa, dotyczą kilku kwestii. **Po pierwsze**, Czapów w obrębie wyróżnionych przez siebie typów wadliwej integracji postaw wyróżnił typy: nihilistyczno-agresywny, nihilistyczno-wycofujący, dogmatyczno-restrykcyjny oraz dogmatyczno-ekspansywny. Niestety Autor nie pozostawił jasnych kryteriów nastawień (percepcyjnych, preferencyjnych i innych) w obrębie każdego z typów, pozostawił w zasadzie opisy obrazujące integrację postaw. W przypadku typu, który określał jako **nihilistyczno-agresywny**, przedstawił opis George'a Ronalda Yorka

oraz Jamesa Douglasa Lathama, amerykańskich żołnierzy, którzy zbiegli z obozu karnego w Ford Hood Teksasie (Czapów, 1978, pp. 131–132). **Po drugie**, problematyczne w strukturze postawy, wydaje się powiązanie hierarchii wartości z nastawieniami preferencyjnymi (emocjonalnymi), a nie nastawieniami percepcyjnymi (poznawczymi). **Po trzecie**, trudno odpowiedzieć na pytanie jakie są różnice między nastawieniami spostrzeżeniowymi, a nastawieniami przekonaniowymi? I wreszcie **po czwarte**, trudno wnioskować jakie są różnice między nastawieniami popędowymi, a pobudzeniowymi.

Ze względu na powyższe w pracy nad konstrukcją nowych narzędzi diagnostycznych przyjęto, iż na postawę składają się: przekonania antyspołeczne (*antisocial beliefs*) oraz preferencje antyspołeczne (*antisocial preferences*). Pierwsze są związane z komponentem poznawczym, drugie z komponentem emocjonalnym. Przykładem przekonania antyspołecznego jest przyznanie, iż: „Okradanie nieuczciwego sklepikarza jest usprawiedliwione”, z kolei przykładem preferencji antyspołecznej jest: „Mógłbym obrabować nieuczciwego sklepikarza”). W pracy przyjęto rozróżnienie, że jednostka może usprawiedliwiać „okradanie nieuczciwego sklepikarza”, co nie oznacza, że sama byłaby do tego zdolna.

Jak już wcześniej wspomniano, diagnoza postaw antyspołecznych czy nieprzystosowania społecznego powinna obejmować oprócz wskaźników behawioralnych i etiologii, także wskaźniki osobowościowe, na co wprost wskazywał Czapów (Czapów, 1978, p. 99). Z tego względu w przypadku obu skal jako punkt wyjścia przyjęto następujące kryteria: egocentryzm; brak prospołecznych standardów wewnętrznych związanych z niezgodnością z prawem lub kulturowo normatywnymi zachowaniami etycznymi; brak empatii; brak wyrzutów sumienia; niezdolność do wzajemnych intymnych relacji; manipulacyjność; oszustwo; bezdusznosc; wrogość; nieodpowiedzialność; podejmowanie ryzyka. Wymienione powyżej kryteria są zgodne z alternatywnym (zrewidowanym) modelem antyspołecznego zaburzenia osobowości (ASPD) DSM-5, przedstawionym w rozdziale „Nowe pomiary i modele” (Sekcja III) (American Psychiatric Association, 2013). Jednakże, co warto podkreślić, kryteria, w oparciu o które zostały skonstruowane obie skale, pokrywają się z kryteriami, na które od dłuższego czasu wskazują pedagodzy: brak empatii (Węgliński, 2010; Wysocka, 2008), manipulacyjność/kłamstwo (Lipkowski, 1976; Pytko, 1984; Wysocka, 2008), agresja werbalna/impulsywna i zachowania przemocowe (Pytko, 1984; Wysocka, 2008), łamanie norm/kradzieże (Pytko, 1984; Wysocka, 2008), brak poczucia winy (Wysocka, 2008). Jednakże biorąc pod uwagę konieczność uwzględnienia czynników, które są związane z osobowością, a nie tylko ze wskaźnikami behawioralnymi, wzięto pod uwagę także takie kategorie, jak m.in.:

egocentryzm, niezdolność do nawiązania i utrzymania intymnych kontaktów, skłonność do podejmowania ryzyka.

Wygenerowanie pozycji skal i trafność treściowa

Pozycje obu skal zostały wygenerowane w trakcie dyskusji panelu eksperckiego złożonego z jedenastu specjalistów z zakresu resocjalizacji. Dla Skali Przekonań Antyspołecznych, na podstawie założonych uprzednio kryteriów, panel ekspercki wyodrębnił osiem wymiarów przekonań antyspołecznych: 1) agresja fizyczna; 2) brak empatii, 3) brak prospołecznych standardów; 4) brak poczucia winy i wyrzutów sumienia; 5) niezdolność do wzajemnych intymnych relacji; 6) podejmowanie ryzyka; 7) egocentryzm oraz 8) manipulacyjność. W ten sposób lista itemów została skrócona do 120 (z 224). Z kolei dla Skali Preferencji Antyspołecznych wyróżniono siedem wymiarów preferencji antyspołecznych: 1) agresywność; 2) brak poczucia winy lub wyrzutów sumienia; 3) łamanie norm prawnych; 4) niezdolność do wzajemnych relacji intymnych; 5) impulsywność; 6) podejmowanie ryzyka oraz egocentryzm. Lista itemów została skrócona do 140 (z 251).

Do oceny trafności treściowej nowych miar wykorzystano procedurę zaproponowaną przez Lawshe (Lawshe, 1975). Początkowa pula przedmiotów została zmniejszona do 40 w przypadku Skali Przekonań Antyspołecznych i 35 w przypadku Skali Preferencji Antyspołecznych (pięć na wymiar).

Procedura analityczna

Przeprowadziłem confirmacyjną analizę czynnikową (CFA), aby przetestować cztery następujące modele: 1) model z jednym czynnikiem nieobserwowalnym (one-factor), 2) model wieloczynnikowy (multi-factor), 3) model drugiego rzędu (second-order) oraz 4) model podwójnego czynnika (bi-factor). W analizie uwzględniono następujące wskaźniki dopasowania: RMSEA (root mean square error of approximation), CFI (comparative fit index), TLI (Tucker-Lewis index) oraz SRMR (standardized root mean square residual).

Wyniki badań

Wyniki confirmacyjnej analizy czynnikowej

Wartości wskaźników dopasowania zarówno w przypadku Skali Przekonań Antyspołecznych, jak i Skali Preferencji Antyspołecznych świadczą o dobrym dopasowaniu testowanych modeli do danych, choć (również w przypadku obu skal) najlepszym dopasowaniem charakteryzuje się model podwójnego czynnika. W modelu podwójnego czynnika, ładunki czynnikowe okazały się być mniejsze dla czynników grupujących, a jednocześnie wyższe dla czynnika ogólnego. Wskazuje to, że obie skale tj. Skala Przekonań Antyspołecznych, jak i Skala Preferencji Antyspołecznych są raczej miarami jednowymiarowymi. Niewątpliwie wyniki

przedstawionych analiz stanowią poparcie tych koncepcji i wyników badań, które sugerują, że antyspołeczność jest jednowymiarowa (Farrell et al., 2000; Farrington, 1995; Jessor et al., 1991), aniżeli wielowymiarowa (Burke et al., n.d.; dos Santos et al., 2019; Loeber & Stouthamer-Loeber, 1998; Thornberry et al., 2004).

Trafność kryterialna

Wyniki badań uzyskane przy zastosowaniu Skali Przekonań Antyspołecznych, jak i Skali Preferencji Antyspołecznych skorelowano z wynikami badań uzyskanymi przy zastosowaniu miar mierzących podobne konstrukty, są to: 1) Kwestionariusz Agresji Bussa-Perry'ego (BPAQ) mierzący cztery czynniki: agresję fizyczną, agresję słowną, złość i wrogość; 2) Mach-IV mierzący: taktykę interpersonalną, cyniczne poglądy na naturę ludzką oraz moralność utylitarną, a także 3) Kwestionariusz IVE do pomiaru takich zmiennych, jak: impulsywność, skłonności do ryzyka i empatia.

W przypadku zmiennych mierzonych przy zastosowaniu **Skali Przekonań Antyspołecznych**: agresja fizyczna dodatnio korelowała z całkowitym wynikiem BPAQ, złością, wrogością, agresją fizyczną i słowną; brak empatii korelował negatywnie z empatią (IVE). Z kolei brak standardów prospołecznych oraz brak poczucia winy lub wyrzutów sumienia pozytywnie korelowały z moralnością utylitarną. Kolejny czynnik, niezdolność do wzajemnych relacji intymnych, korelował dodatnio z impulsywnością, wynikiem całkowitym BPQA i taktyką interpersonalną. Zgodnie z przewidywaniami, podejmowanie ryzyka było najsilniej dodatnio skorelowane ze skłonnością do ryzyka i impulsywnością. Egocentryzm był negatywnym predyktorem empatii, natomiast manipulacyjność dodatnio korelowała z agresją (fizyczną i werbalną), złością, wrogością, BPQA: wynikiem całkowitym, liczbą przekonań i moralnością utylitarną.

Z kolei w przypadku zmiennych mierzonych przy zastosowaniu **Skali Preferencji Antyspołecznych** agresywność dodatnio korelowała z wynikiem całkowitym BPAQ, a także z pozostałymi wymiarami agresji (agresją fizyczną, słowną, złością i wrogością), impulsywnością, skłonnością do ryzyka (IVE), cynicznym poglądem na naturę ludzką, taktyką interpersonalną, moralnością utylitarną (MACH-IV) oraz negatywnie z empatią (IVE). Korelacja między brakiem poczucia winy lub wyrzutów sumienia, a empatią (IVE) była ujemna, zaś związek braku poczucia winy lub wyrzutów sumienia z pozostałymi zmiennymi był dodatni. Z kolei łamanie norm prawnych było silnym korelatem impulsywności. Impulsywność pozytywnie korelowała ze wszystkimi wymiarami BPAQ, MACH-IV i IVE. Podejmowanie ryzyka zaś silnie korelowała z impulsywnością. Egocentryzm i niezdolność do wzajemnych relacji intymnych korelowały z empatią (IVE).

Porównania międzygrupowe

Wszystkie zmienne mierzone przy zastosowaniu zarówno Skali Przekonań Antyspołecznych, jak i Skali Preferencji Antyspołecznych różnicowały grupę osób przebywających w placówkach penitencjarnych (N=718) i grupę mężczyzn, którzy nigdy nie weszli w konflikt z prawem (N=339). W przypadku każdej ze zmiennych różnice między obiema grupami okazały się statystycznie istotne.

Rzetelność skal

Współczynniki zgodności wewnętrznej α Cronbacha dla poszczególnych wymiarów **Skali Przekonań Antyspołecznych** okazały się być zadowalające i przyjęły następujące wartości: dla agresji fizycznej 0,83; braku empatii 0,80; braku prospołecznych standardów 0,80; braku poczucia winy i wyrzutów sumienia 0,75; niezdolności do wzajemnych intymnych relacji 0,75; podejmowania ryzyka 0,70; egocentryzmu 0,68 oraz dla manipulacyjności 0,68. Obliczyłem ponadto rzetelność kompozytową dla wyniku ogólnego przekonań antyspołecznych (*composite reliability*), który wyniósł 0,96, co świadczy o rzetelności narzędzia.

Z kolei dla **Skali Preferencji Antyspołecznych** współczynniki zgodności wewnętrznej α Cronbacha wahają się między 0,74, a 0,82, i wyniosły dla poszczególnych wymiarów: agresywność 0,81; brak poczucia winy lub wyrzutów sumienia 0,76; łamanie norm prawnych 0,79; niezdolność do wzajemnych relacji intymnych 0,82; impulsywność 0,79; podejmowanie ryzyka 0,74 oraz egocentryzm 0,79. Współczynnik rzetelności kompozytowej dla wyniku ogólnego preferencji antyspołecznych (*composite reliability*) wyniósł 0,96.

WNIOSKI PRAKTYCZNE

Wyniki badań własnych wskazują, że zarówno Skala Przekonań Antyspołecznych, jak i Skala Preferencji Antyspołecznych są trafnymi i rzetelnymi narzędziami diagnozy postaw antyspołecznych.

Skale: Przekonań i Preferencji Antyspołecznych są narzędziami, które można stosować w pracy indywidualnej z osobą z zaburzeniami przystosowania społecznego. Zastosowanie obu narzędzi umożliwia pomiar zmiennych mierzących przekonania i preferencje antyspołeczne, a dzięki temu możliwe jest opracowanie indywidualnego programu pracy uwzględniającego nasilenie tych zmiennych u podopiecznego, a przez to ukierunkowanie działań wychowawczych. Postulat indywidualizacji działań jest poodnoszony od lat zarówno przez polskich badaczy (Pytką, 2000), jak i badaczy zagranicznych (Andrews, Bonta 2010).

Ponadto, oba narzędzia zostały zaprojektowane i opracowane z myślą o badaniu efektywności programów interwencyjnych i korekcyjnych dla osób z zaburzeniami przystosowania społecznego, zwłaszcza z wykorzystaniem metod eksperymentalnych, w których dokonuje się pomiarów przed rozpoczęciem udziału w programie (pretest) oraz po zakończeniu programu (posttest). Literatura na temat metod pracy wykorzystywanych w resocjalizacji jest coraz bardziej dostępna (Dobijański, 2022; Konopczyński, 2014), jednakże niewiele wiemy na temat wskaźników efektywności tych metod, wydaje się, że głównie ze względu na deficyt narzędzi diagnostycznych mierzących w sposób trafny i rzetelny efektywność tych oddziaływań metodycznych.

III. ZABURZENIA EMOCJONALNE I BEHAWIORALNE DZIECI WIĘŹNIÓW

Projekt badawczy zatytułowany „Funkcjonowanie psychospołeczne dzieci więźniów oraz ich percepcja inkarceracji rodzica” został zrealizowany wspólnie z prof. Tomaszem Wolańczykiem (Warszawski Uniwersytet Medyczny) oraz dr Anetą Domżałską. Jestem współautorem koncepcji i metodologii badań wykorzystanej w tym projekcie, która obejmowała m.in. zasady doboru próby czy wybór narzędzi badawczych.

W ramach projektu dr Aneta Domżałska pod kierunkiem prof. Lesława Pytki oraz moim, przygotowała pracę doktorską na temat: „Uwięzienie ojców a zaburzenia zachowania ich dzieci. Implikacje pedagogiczne”. Warto zaznaczyć, że w prezentowanych w tabeli 5, dwóch artykułach, opublikowanych wspólnie z prof. Tomaszem Wolańczykiem, zostały przedstawione inne analizy, aniżeli te zawarte w pracy doktorskiej, tj. zostały przedstawione porównania międzypłciowe, zastosowano inne metody analizy danych, artykuły zawierają także pogłębioną analizę literatury, głównie zagranicznej (z uwagi na fakt, że nie dotarliśmy do wyników badań polskich w obrębie omawianej problematyki).

Tabela 5. Artykuły prezentujące wyniki badań na temat zaburzeń emocjonalnych i behawioralnych dzieci więźniów

L.p.	Artykuł	Impact Factor (JCR)	Scopus	MEN
1.	Domżałska, A., Skowroński, B., Wolańczyk, T. (2022). Behavioral and emotional problems of prisoner's children in the family environment, <i>Psychiatria Polska</i> , 56(6),1417-1432. https://doi.org/10.12740/PP/142371	1,596	X	100
2.	Domżałska, A., Skowroński, B., Wolańczyk, T. (2022). Behavioral and Emotional Problems of Prisoners' Children Based on the Children's Self-Report. <i>International Journal of Environmental Research and Public Health</i> , 19, 561. https://doi.org/10.3390/ijerph19010561	3,364	X	140

Wyniki dotychczasowych badań wskazują, że dzieci inkarcerowanych rodziców ujawniły wyższy poziom nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych. Jednakże to chłopcy charakteryzowali się istotnie wyższym poziomem nasilenia zaburzeń eksternalizacyjnych aniżeli dziewczęta, a z drugiej strony dziewczęta ujawniły istotnie wyższy poziom nasilenia zachowań internalizacyjnych (Kinner et al., 2007). Inne badania (Kjellstrand et al., 2018) wykazały, że nie wszystkie dzieci inkarcerowanych rodziców wykazują podwyższony poziom nasilenia zaburzeń, bowiem w obrębie tej grupy funkcjonują również dzieci i młodzież o niskim poziomie zachowań eksternalizacyjnych. To zaś może sugerować, że sam fakt inkarceracji rodzica nie warunkuje wystąpienia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych wśród dzieci więźniów. Część badaczy wskazuje, że wystąpienie zaburzeń zależy od interakcji czynników

ryzyka i czynników ochronnych (Gutman et al., 2003), a w szczególności przewagi czynników ryzyka nad czynnikami ochronnymi (Kołakowski, 2016).

METODOLOGIA BADAŃ

Celem badań było określenie związku między osadzeniem ojca, a nasileniem zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych u dzieci, ocenianych na podstawie informacji uzyskanych od rodziców oraz na podstawie samooceny.

Sformułowano dwa problemy badawcze: P1 – jakie są różnice w zakresie nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych między: (1) dziećmi ojców przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej, a (2) dziećmi z rodzin pełnych o podobnym poziomie nasilenia zachowań dysfunkcyjnych/problemowych i podobnym poziomie prężności psychicznej dzieci oraz (3) ich rówieśnikami z rodzin pełnych, lecz z niższym poziomem dysfunkcji w rodzinie i wyższym poziomem prężności u dzieci w porównaniu z grupą kryterialną i pierwszą grupą kontrolną; P2 – jakie są różnice między chłopcami a dziewczętami w zakresie nasilenia zaburzeń eksternalizacyjnych i internalizacyjnych?

Określono następujące hipotezy badawcze: H1 – poziom nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych dzieci ojców przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej jest istotnie wyższy w zakresie wszystkich kategorii zaburzeń w porównaniu z ich rówieśnikami z obu grup kontrolnych (innymi słowy, zakładamy, że sama inkarceracja rodzica stanowi dodatkowy czynnik ryzyka wystąpienia i nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych); H2 – u chłopców występuje wyższy poziom zaburzeń eksternalizacyjnych, u dziewcząt zaś wyższy poziom zaburzeń internalizacyjnych.

Grupa

Zbadano grupę dzieci osób osadzonych i 2 grupy kontrolne. Grupę kryterialną tworzyły dzieci ojców odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym/areszcie śledczym, wychowujące się w rodzinach o zwiększonym nasileniu zachowań dysfunkcyjnych/problemowych (N = 72). Pierwszą grupę kontrolną (I) współtworzyły dzieci i młodzież wychowujące się w rodzinach pełnych (N = 76), gdzie poziom zachowań dysfunkcyjnych/problemowych w rodzinie, a także poziom prężności psychicznej dzieci jest zbliżony do poziomu grupy dzieci więźniów (grupy kryterialnej). Drugą grupę kontrolną (II) stanowiły dzieci i młodzież z rodzin pełnych (N = 98), w których z kolei zachowania dysfunkcyjne/problemowe nie występują bądź są na bardzo niskim poziomie nasilenia, a poziom prężności dzieci jest istotnie wyższy w porównaniu z dziećmi osób osadzonych i dziećmi z I grupy kontrolnej.

W tabeli 6 podano średnie arytmetyczne i odchylenia standardowe dla wieku badanych dzieci, z uwzględnieniem podziału na płeć.

Tabela 6. Wiek i płeć dzieci więźniów i ich rówieśników z grup kontrolnych

dzieci więźniów				dzieci z rodzin pełnych z dysfunkcjami (grupa kontrolna I)				dzieci z rodzin bez dysfunkcji (grupa kontrolna II)			
Dziewczęta (N=35)		Chłopcy (N=37)		Dziewczęta (N=44)		Chłopcy (N=32)		Dziewczęta (N=67)		Chłopcy (N=31)	
M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
15,22	2,35	14,64	2,12	15,36	1,27	14,62	1,93	14,76	1,67	14,77	1,58

Wyniki badań

Wyniki badań uzyskane w związku z realizacją prezentowanego projektu badawczego, zostały przedstawione w dwóch artykułach. W pierwszym zostały przedstawione wyniki badań na temat zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych dzieci, uzyskane na podstawie samooceny dzieci i młodzieży (self-report) z wykorzystaniem Kwestionariusza YSR (*Youth Self-Report*), w drugim zaś zostały przedstawione wyniki badań na temat zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych na podstawie oceny ich rodziców lub opiekunów prawnych z wykorzystaniem CBCL (*Child Behavior Checklist*). Autorem obu kwestionariuszy jest Thomas M. Achenbach.

Różnice międzygrupowe

Poziom zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych u chłopców, których ojcowie odbywali karę pozbawienia wolności, był istotnie wyższy niż u chłopców z rodzin pełnych o podobnym poziomie prężności i podobnym poziomie zachowań dysfunkcyjnych/problemowych w rodzinie (grupa kontrolna I) w dwóch kategoriach: zaburzenia myślenia i zaburzenia uwagi. Ponadto w porównaniu z chłopcami z rodzin, w których zachowania dysfunkcyjne nie występowały lub były na bardzo niskim poziomie, synowie więźniów ujawnili wyższy poziom problemów w następujących kategoriach: wycofanie, skargi somatyczne, lęk/depresja, problemy społeczne, zaburzenia uwagi, zachowania niedostosowane, agresja, zaburzenia internalizacyjne, zaburzenia eksternalizacyjne i wynik całkowity zachowań problemowych.

Podobne różnice między trzema grupami: dziećmi więźniów, grupą kontrolną I i grupą kontrolną II wystąpiły wśród **dziewcząt**. Dziewczęta, których ojcowie przebywali w zakładach karnych, uzyskały istotnie wyższe wyniki, wskazujące na wyższy poziom problemów behawioralnych i emocjonalnych, we wszystkich poszczególnych kategoriach (obejmujących zarówno problemy internalizacyjne, jak i eksternalizacyjne) niż dziewczęta z rodzin o znikomym poziomie zachowań dysfunkcyjnych/problemowych (grupa kontrolna II). Co więcej, córki osadzonych zgłaszały wyższy poziom zaburzeń uwagi, niedostosowania, agresji, zaburzeń eksternalizacyjnych i wyniku całkowitego zachowań problemowych, niż dziewczęta z rodzin pełnych o podobnym poziomie dysfunkcyjnych/problemowych zachowań (grupa kontrolna I). Przed przystąpieniem do badań przewidywaliśmy, że poziom wszystkich kategorii problemów będzie istotnie wyższy u dzieci osadzonych niż u ich rówieśników z rodzin pełnych (H1). Hipoteza ta została potwierdzona w przypadku większości kategorii zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych, które mierzyliśmy. Wniosek ten dotyczy zarówno dziewcząt, jak i chłopców.

Różnice międzyplciowe

W grupie dzieci osadzonych istotne różnice między chłopcami i dziewczętami występowały w kategoriach: wycofania, lęku/depresji i zaburzeń internalizacyjnych. Analiza potwierdziła, że to dziewczęta charakteryzowały się istotnie wyższym poziomem nasilenia tych zmiennych. Oznacza to, że były one znacznie bardziej wycofane i przygnębione aniżeli chłopcy. W

przypadku pozostałych kategorii problemów behawioralnych i emocjonalnych różnice między chłopcami i dziewczętami okazały się nieistotne statystycznie.

Hipoteza H2 została częściowo potwierdzona, gdyż nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic między chłopcami i dziewczętami w zakresie zaburzeń eksternalizacyjnych, natomiast istotne różnice między dziewczętami i chłopcami stwierdzono w zakresie zaburzeń problemów internalizacyjnych (np. lęk, depresja, wycofanie).

Różnice międzygrupowe

Chłopcy, których ojcowie przebywają w placówce penitencjarnej, charakteryzują się istotnie wyższym nasileniem zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych aniżeli chłopcy z rodzin, gdzie nie występują zachowania dysfunkcyjne/problemowe (II grupa kontrolna), w zakresie takich kategorii, jak: wycofanie, lęk i depresja, problemy społeczne, zaburzenia uwagi, niedostosowanie, agresja, zaburzenia internalizacyjne, zaburzenia eksternalizacyjne oraz wynik całkowity zachowań problemowych. Wyjątkiem są skargi somatyczne i zaburzenia myślenia, w przypadku których nie wystąpiły między badanymi grupami różnice istotne statystycznie. Chłopcy, których ojcowie znajdują się w izolacji penitencjarnej, ujawnili ponadto istotnie wyższy poziom nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych w zakresie takich kategorii, jak: zaburzenia uwagi, agresja oraz zaburzenia eksternalizacyjne, w porównaniu z grupą chłopców z rodzin pełnych o podobnym poziomie zachowań dysfunkcyjnych występujących w rodzinie i podobnym poziomie prężności.

Dziewczęta, których ojcowie przebywają w warunkach izolacji penitencjarnej, ujawniły istotnie statystycznie wyższy poziom nasilenia zaburzeń behawioralno-emocjonalnych, aniżeli dziewczęta współtworzące obie grupy kontrolne. W szczególności dotyczy to: wycofania, lęku i depresji, problemów społecznych, zaburzeń myślenia, zaburzeń uwagi, niedostosowania, agresji, zaburzeń internalizacyjnych, zaburzeń eksternalizacyjnych. Wyjątkiem są skargi somatyczne i całkowity wynik zachowań problemowych – pod tym względem dziewczęta, których ojcowie przebywają w zakładach karnych/aresztach śledczych, nie różnią się od dziewcząt z rodzin o podobnym poziomie zachowań dysfunkcyjnych/problemowych występujących w rodzinie (I grupa kontrolna). Hipoteza badawcza H1 zakładająca, że poziom nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych dzieci osób osadzonych jest istotnie wyższy we wszystkich kategoriach zaburzeń w porównaniu z ich rówieśnikami z rodzin pełnych, potwierdziła się niemalże we wszystkich kategoriach zaburzeń. Wniosek ten dotyczy zarówno dziewcząt, jak i chłopców.

Różnice międzyplciowe

W grupie dzieci inkarcerowanych ojców różnice istotne statystycznie między chłopcami, a dziewczętami ujawniły się w zakresie dwóch kategorii zaburzeń: wycofania oraz zaburzeń myślenia. W ocenie rodziców zatem to dziewczęta charakteryzują się wyższym poziomem wycofania oraz zaburzeń myślenia. W przypadku pozostałych kategorii zaburzeń

behawioralnych i emocjonalnych, różnice między chłopcami, a dziewczętami okazały się statystycznie nieistotne.

Hipoteza H2 nie potwierdziła się w grupie dzieci inkarcerowanych ojców, w której nie ujawniono różnic między badanymi grupami w zakresie ogólnego wyniku zachowań internalizacyjnych i eksternalizacyjnych, a jedynie w zmiennej wycofanie.

WNIOSKI PRAKTYCZNE

Poziom nasilenia zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych dzieci inkarcerowanych ojców okazał się istotnie wyższy we wszystkich kategoriach zaburzeń w porównaniu z ich rówieśnikami z rodzin pełnych. Tego rezultatu można było oczekiwać, gdyż wejście w konflikt z prawem rodziców, jak dowiodły badania (Wasserman et al., 1996), jest jednym z czynników predysponujących do rozwoju zaburzeń zachowania. Dzieci więźniów jednak przejawiają wyższy poziom zaburzeń behawioralnych i emocjonalnych aniżeli dzieci z rodzin o podobnym poziomie nasilenia zachowań dysfunkcyjnych w rodzinie oraz o zbliżonej prężności w zakresie takich kategorii zaburzeń, jak: zaburzenia uwagi, agresja oraz zaburzenia eksternalizacyjne (w grupie chłopców) oraz wycofanie, lęk i depresja, problemy społeczne, zaburzenia myślenia, zaburzenia uwagi, niedostosowanie, agresja, zaburzenia internalizacyjne oraz zaburzenia eksternalizacyjne (w grupie dziewcząt). Wyniki badań wskazują zatem, że dodatkowym czynnikiem nasilającym zaburzenia behawioralne i emocjonalne jest inkarceracja ojca/rodzica. Wniosek ten dotyczy przede wszystkim dziewcząt, w przypadku których istotnie wyższy poziom nasilenia zaburzeń ujawnił się prawie w każdej kategorii zaburzeń (z wyjątkiem skarg somatycznych). Wyniki badań własnych pozwalają przypuszczać, że inkarceracja ojca/rodzica dotyka bardziej dziewczęta niż chłopców. Innymi słowy, to dziewczęta ponoszą większe koszty psychiczne w porównaniu z chłopcami, choć niewątpliwie wymaga to dalszych badań.

Korzystne byłoby przygotowanie praktycznych programów z rozwiązaniami i działaniami, które pomogą dzieciom rozwiązać ich problemy emocjonalne, behawioralne i społeczne oraz poradzić sobie z sytuacją, w której się znalazły. Można to osiągnąć poprzez psychoterapię indywidualną i grupową lub poprzez dodatkowe działania edukacyjno-rozwojowe. Takie programy powinny uwzględniać różnice między dziewczętami i chłopcami, w zakresie częstotliwości i nasileniu określonych typów problemów emocjonalnych i behawioralnych. Córkę ojców przebywających w więzieniach uzyskały wyższe wyniki niż chłopcy, w zakresie zaburzeń o charakterze internalizacyjnym i wymagają szczególnego wsparcia w tym zakresie. Aby pomoc dzieciom więźniów była skuteczna, ich rodzicom należy zapewnić większą pomoc,

wsparcie psychospołeczne i pedagogiczne. Podczas gdy rodzic odbywający karę w więzieniu, podlega różnym interwencjom penitencjarnym, w tym programom skierowanym do rodziców, rodzic, który nie jest osadzony, często nie ma możliwości skorzystania z tego typu programów. Ci drudzy powinni być szczególnie wspierani w funkcjonowaniu jako rodzice.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

- (1) Od 27.01.2015 roku pracuję w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytetu Warszawskiego (umowa o pracę na czas nieokreślony)
- (2) Od 01.10.2010 roku do 30.09.2014 roku pracowałem w Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (od 01.10.2010 do 30.09.2011 umowa o pracę na czas określony na stanowisku asystenta, pełny etat; od 01.10.2011 roku do 30.09.2014 roku umowa o pracę na czas określony na stanowisku adiunkta, pełny etat).
- (3) W latach 2018-2021 roku współpracowałem z Instytutem Psychologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, współpraca dotyczyła realizacji projektu badawczego na temat „Jakość życia osób odbywających karę pozbawienia wolności i jej uwarunkowania”. Projekt był współfinansowany ze środków KUL.
- (4) Od 2014 roku uczestniczyłem w pracach Zespołu Badawczego Nauk Społecznych powołanego decyzją Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie Zarządzeniem z dnia 25 listopada 2014 r. nr 116/2014 nowelizowanym 7 listopada 2017 roku numer zarządzenia 125/2017; organem finansującym badania była PWSZ w Koninie. W ramach zespołu zostały zrealizowane 3 projekty badawcze (szczegóły w wykazie osiągnięć naukowych).
- (5) W latach 2013-2018 roku, we współpracy z Kliniką Psychiatrii Wieku Rozwojowego, Wydziału Lekarskiego, Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, został zrealizowany projekt badawczy zatytułowany „Funkcjonowanie psychospołeczne dzieci i młodzieży oraz ich percepcja inkarceracji rodzica”.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Moje zainteresowania naukowo-badawcze od początku kariery naukowej zasadniczo koncentrowały się wokół problematyki profilaktyki społecznej i resocjalizacji oraz niepełnosprawności intelektualnej. Obszary te są ściśle związane z moją działalnością społeczną, która miała miejsce jeszcze w okresie pobierania nauki w liceum. Intensywnie angażowałem się wówczas w działalność społeczną: organizowałem zajęcia dla dzieci i młodzieży (światlica środowiskowa w Płocku przy ul. Bielskiej, od października 1994 do marca 1995 roku); pracowałem z osobami bezdomnymi (od listopada 1994 do czerwca 1995); uczestniczyłem w spotkaniach i rozmowach z osobami odbywającymi karę pozbawienia

wolności (Zakład Karny w Płocku przy ul. Sienkiewicza, luty 1995); pomagałem w opiece nad osobami niepełnosprawnymi intelektualnie (Dom Opieki Społecznej w Płocku przy ul. Krótkiej, maj-czerwiec 1995 roku) oraz organizowałem cotygodniowe spotkania z osobami chorymi na oddziałach: kardiologia i reumatologia (Wojewódzki Szpital Zespolony w Płocku, od października 1993 do czerwca 1996 roku). Działalność społeczną kontynuowałem także w trakcie studiów pedagogicznych w Warszawie, m.in. nauczałem gry na gitarze klasycznej osoby uczestniczące w terapii uzależnień (placówka opiekuńczo-wychowawcza wsparcia dziennego prowadzona przez Stowarzyszenie „Karan”, od lutego 1999 roku do czerwca 1999 roku); pracowałem z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie (KSN AW, od września 2000 do czerwca 2001 roku) oraz wielokrotnie pracowałem jako wychowawca w trakcie wyjazdów wakacyjnych dla młodzieży zagrożonej nieprzystosowaniem społecznym z warszawskiej Pragi (w latach 2002-2004 roku).

Po ukończeniu studiów w Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie w zakresie pedagogiki specjalnej o specjalności oligofrenopedagogika, wyjeździe i powrocie ze studiów językowych w *The London Skills Institute* w Londynie, gdzie przebywałem w okresie od sierpnia 2001 roku do lutego 2002 roku, kontynuowałem prace nad projektem doktorskim, który dotyczył uwarunkowań powodzenia szkolnego uczniów z zespołem Downa i w międzyczasie dokończyłem studia w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, zawieszone na czas wyjazdu zagranicznego. Wykaz publikacji, które ukazały się przed obroną pracy doktorskiej jest następujący:

- **Skowroński, B.** (2004). System wartości młodzieży szkół licealnych, *Opieka Wychowanie Terapia*, 3-4, 59-60.
- **Skowroński, B.** (2004). Cechy osobowości chłopców z zespołem Downa w wieku 12-14 lat, ich rówieśników niepełnosprawnych umysłowo bez zespołu Downa oraz o prawidłowym rozwoju umysłowym. *Szkoła Specjalna*, 2 (224) 2004, Tom LXV
- **Skowroński, B.** (2005). Hierarchia wartości młodzieży szkół licealnych powszechnych i katolickich, *Wychowanie na co dzień*, 9, 144.
- **Skowroński, B.** (2007). O projekcie diagnozy osobo-poznawczej na gruncie kurateli sądowej – kilka słów krytyki. *Opieka Wychowanie Terapia*, 3-4, 71-72.

Po obronie pracy doktorskiej ukazał się cykl publikacji mojego autorstwa, które powstały w oparciu o badania przeprowadzone w związku z pracą doktorską. Do nich zaliczam 1 monografię oraz 4 artykuły.

- **Skowroński, B.** (2012). *Uczeń z Zespołem Downa. Rozpoznanie czynników warunkujących powodzenie szkolne*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- **Skowroński, B.** (2011). Uwarunkowania powodzenia szkolnego dzieci z zespołem Downa, *Forum Pedagogiczne*, 2, 207-246.
- **Skowroński, B.** (2011). Profile zdolności chłopców z niepełnosprawnością umysłową z zespołem Downa oraz ich rówieśników z niepełnosprawnością intelektualną bez zespołu Downa. [w:] K. Franczak, T. Wardzała (red.) *Niepełnosprawność, Społeczeństwo, Wychowanie*, Tarnów-Gdańsk: Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku i Fundacja Rozwoju Edukacji, Pracy, Integracji, 135-162.
- **Skowroński, B.** (2012). Czynniki warunkujące powodzenie szkolne z j. polskiego i matematyki uczniów z zespołem Downa. [w:] D. Tomczyszyn, W. Romanowicz (red.) *Aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnością*, Biała Podlaska: Wyd. PSW JPPII, 210-229.
- **Skowroński, B.** (2014). Czynniki warunkujące powodzenie szkolne uczniów z niepełnosprawnością intelektualną [w:] T. Gałkowski, E. Zasępa (red.) *Oblicza psychologii klinicznej*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 279-288.

Problematyka badawcza, którą zająłem się po obronie pracy doktorskiej dotyczyła już tylko z profilaktyki społecznej i resocjalizacji. Związane to było z faktem, iż od 2004 roku w Sądzie Rejonowym dla Warszawy Pragi pełniłem funkcję kuratora społecznego dla dorosłych, zaś w 2005 roku rozpocząłem pracę w Sądzie Rejonowym w Wołominie na stanowisku aplikanta kuratorskiego, po czym po zdaniu egzaminu kuratorskiego w 2006 roku, rozpocząłem pracę na stanowisku kuratora zawodowego dla osób dorosłych. Pracę tę kontynuuję do dnia dzisiejszego w Sądzie Rejonowym dla Warszawy Pragi Północ. Wybór kierunku badań tj. profilaktyki społecznej i resocjalizacji, po obronie pracy doktorskiej, był uwarunkowany nie tylko wykonywaniem pracy zawodowej, ale również chęcią połączenia teorii z praktyką. Możliwość wykonywania pracy naukowej i pracy zawodowej, umożliwia wszechstronne zrozumienie problematyki. W tym momencie życiowym, zdałem sobie sprawę, że trudno będzie prowadzić badania w obu obszarach, które mnie interesują (niepełnosprawność intelektualna oraz profilaktyka społeczna i resocjalizacja). Z uwagi na fakt wykonywania od kilku lat pracy kuratora podjąłem decyzję o skoncentrowaniu się na profilaktyce i resocjalizacji, jako głównym obszarze moich zainteresowań badawczych.

PROBLEMATYKA BADAWCZA (POZA WSKAZANYM OSIĄGNIĘCIEM) OBEJMUJE NASTĘPUJĄCE OBSZARY BADAWCZE:

OBSZAR I

Wybrane psychospołeczne zasoby i deficyty osób pozbawionych wolności

W latach 2017-2022 opublikowałem cykl publikacji, które dotyczą szeroko rozumianych zasobów i deficytów osób przebywających w placówkach penitencjarnych. W skład tego cyklu wchodzi: monografia oraz pięć artykułów.

- **Skowroński, B.** (2019). *Typologie wadliwej integracji postaw w świetle teorii wykolejenia społecznego Czesława Czapówa*. Studium teoretyczno-empiryczne, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego
- **Skowroński, B., Talik, E.** (2022). Psychophysical quality of life and its determinants in prisoners: the role of selected psychosocial factors. *International Journal of Prisoner Health*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print
- **Skowroński, B., Talik, E.** (2020) Metaphysical quality of life and its correlates in prisoners. *Journal of Religion, Spirituality in Social Work*, 39, 4, 372-390
- **Skowroński, B., Talik, E.** (2020). Resilience and Quality of Life Among People Serving Prison Sentences in Penitentiary Institutions: The Mediating Role of Social Support. *International Journal of Social Research*, 4, 44.
- **Skowroński, B., Domżańska, A.** (2017). Wybrane psychospołeczne zasoby i deficyty osób osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności. *Resocjalizacja Polska*, 14, 93-119.
- **Skowroński, B., Domżańska, A.** (2017). Duchowość osób odbywających karę pozbawienia wolności. *Resocjalizacja Polska*, 13, 87-108.

OBSZAR II

PROBACJA I METODYKA PRACY Z PRZESTĘPCĄ

W 2018 roku opublikowałem monografię, która obejmuje problematykę związaną z metodyką probacji. W monografii zawarłem m.in. zagadnienia związane z (1) teorią, (2) aksjologią i teleologią pracy kuratora, (3) wybranymi metodami pracy, z uwzględnieniem różnych kontekstów sytuacyjnych: pracy z osobami uzależnionymi od alkoholu i narkotyków, osobami stosującymi przemoc, osobami z antyspołecznymi zaburzeniami osobowości (we wszystkich kontekstach został wyodrębniony poziom diagnostyczno-teoretyczny oraz metodyczny).

- **Skowroński, B.** (2018). *Probacja. Teoria i metodyka*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.

We wcześniejszych latach realizowałem w interdyscyplinarnym zespole prof. Jakuba Bartoszewskiego (PWSZ w Koninie) międzynarodowy projekt badawczy dotyczący efektywności nowego nurtu oddziaływań skierowanego do różnych grup odbiorców nazwanego psychoterapią możliwości. W skład zespołu wchodził: psycholog, pedagog, psychiatra oraz filozof. Badania zespołu dotyczyły m.in. efektywności metody w pracy z osobami stosującymi przemoc domową, a także osobami z zaburzeniami neurotycznymi (lękowymi). Dotychczas ukazały się 2 publikacje:

- Bartoszewski, J., **Skowroński, B.** (2016). Psychotherapy possibilities: work with perpetrators of domestic Violence, Proceedings of The 58th International Scientific Conference Of Daugavpils University, Daugavpils University, 244-251.
- Bartoszewski, J., **Skowroński, B.**, Bartoszewska, A., Przysucha, K. (2017). Efficacy of Psychotherapy Treatment of the Neurotic (Anxiety) Disorders Capabilities, *European Journal of Social and Human Sciences*, 4(1).

OBSZAR III

STRES I WYPALENIE ZAWODOWE KURATORÓW SĄDOWYCH

Bezpośrednią przyczyną realizacji projektu badawczego, który dotyczy stresu i wypalenia zawodowego kuratorów sądowych było doświadczenie zawodowe związane z pracą kuratora sądowego. Znajomość m.in. specyfiki pracy „na pierwszej linii”, realiów związanych z obciążeniem (około 400 spraw na 1 etat), obserwacja zachowań kuratorów o różnym stażu pracy, uwarunkowania systemowe, a także brak rozwiązań zasadniczych problemów dotyczących kuratorów, skłoniły mnie do realizacji projektu na temat stresu i wypalenia zawodowego oraz uwarunkowań. Projekt był finansowany ze środków WNP UKSW na badania własne. Nadmieniam, że uprzednio występowałem do NCN z wnioskiem o przyznanie środków na realizację tego projektu, jednak bez powodzenia. W związku z projektem opublikowałem 6 artykułów w czasopismach (w tym jeden w czasopiśmie zagranicznym) oraz 3 artykuły w pracach zbiorowych. W ramach projektu skonstruowałem 2 autorskie narzędzia: Inwentarz źródeł stresu w zawodzie kuratora oraz Krótką skalę oceny klimatu społecznego zespołu kuratorskiego. Wyniki badań były wielokrotnie przedstawiane pracownikom Ministerstwa Sprawiedliwości.

- **Skowroński, B.**, Bartoszewski, J. (2016). An Exploration of the Relationships Between Self-Efficacy and Personality, Coherence, Occupational Stress, Burnout, Community Settings Among Probation Officers. *European Journal of Social and Human Sciences*, Vol.(11), 3, 123-136.

- **Skowroński, B.** (2016). Wypalenie zawodowe sądowych kuratorów zawodowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych i rodzinnych. *Resocjalizacja Polska*, 11, 185-209.
- **Skowroński, B.** (2015). Stres sądowych kuratorów zawodowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych i nieletnich. *Resocjalizacja Polska*, 10, 209-227.
- **Skowroński, B.** (2014). Klimat społeczny zespołów kuratorskiej służby sądowej – raport z badań, *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja*, 24, 79-94.
- **Skowroński, B.** (2014). Wypalenie zawodowe sądowych kuratorów zawodowych a poczucie własnej skuteczności i potrzeba superwizji. [w:] K. Marzec-Holka, K. Mirosław-Nawrocka, J. Moleda (red.) Współczesne uwarunkowania i wzory procesów resocjalizacji, reintegracji i inkluzji, Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej, 306-324.
- **Skowroński, B.** (2014). Wybrane korelaty wypalenia zawodowego sądowych kuratorów zawodowych. [w:] S. Sobczak, B. Bocian-Waszkiewicz, A. Niewęgłowska (red.) Humanistyczne inspiracje edukacji inkluzyjnej. Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, 347-376.
- **Skowroński, B.** (2013). Krótka Skala Oceny Klimatu Społecznego Zespołu Kuratorskiego – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Resocjalizacja Polska*, 5, 183-202.
- **Skowroński, B.** (2013). Wypalenie zawodowe sądowych kuratorów zawodowych, a ich poczucie koherencji. [w:] M. Fopka-Kowalczyk, C. Kustra (red.) Profilaktyka społeczna i resocjalizacja w środowisku otwartym, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 281-297.
- **Skowroński, B.** (2013). Inwentarz Źródeł Stresu w Zawodzie Kuratora – opis konstrukcji i własności psychometryczne, *Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji*, 21, 119-140.

OBSZAR IV

WARTOŚCI MŁODZIEŻY I PROFILAKTYKA

Wartości deklarowane młodzieży

Problematyką wartości młodzieży interesuję się od dawna (była ona tematyką jednej z prac magisterskich mojego autorstwa napisanej pod kierunkiem prof. Krystyny Ostrowskiej). W związku z tym obszarem zrealizowałem 2 projekty badawcze, a także dokonałem porównań badań własnych przeprowadzonych w 2003 roku z badaniami przeprowadzonymi w 2012 roku.

Pierwszy projekt badawczy dotyczył wartości deklarowanych uczniów Liceum Salezjańskiego w Legionowie. W badaniach wraz ze współautorem, porównałem 2 grupy licealistów: uczących się w liceum prowadzonym przez Zgromadzenie Zakonne Księża Salezjanów z licealistami uczącymi się w placówkach powszechnych. Wyniki badań własnych zostały przedstawione w 1 artykule opublikowanym w czasopiśmie.

- **Skowroński, B.,** Bartoszewski, J. (2017). Wartości deklarowane uczniów Liceum Salezjańskiego w Legionowie. *Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne* 3(2), 129-142.

Drugi projekt badawczy nad wartościami młodzieży, zrealizowany nieco wcześniej, dotyczył wartości deklarowanych nieletnich matek, a jego wyniki zostały przedstawione w 1 artykule opublikowanym w czasopiśmie.

- **Skowroński, B.** (2013). Wartości deklarowane nieletnich matek. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, Tom 34, 189-204.

Wyniki badań porównawczych z lat 2003-2012 przedstawiłem w kolejnym artykule opublikowanym w pracy zbiorowej pod redakcją.

- **Skowroński, B.** (2013). Młodzież licealna wobec wartości. Wyniki badań własnych z lat 2003-2012. [w:] J. Bartoszewski, J. Swędrak, E. Struzik (red.) *Wychowanie: czy może obejść się bez duchowości?* Sieradz: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Sieradzu, 279-291.

Profilaktyka młodzieży

W obszarze związanym z szeroko rozumianą profilaktyką społeczną młodzieży opublikowałem 4 artykuły w czasopismach, w tym 1 w czasopiśmie zagranicznym. Prace te dotyczą narzędzi diagnostycznych (2), a także są związane z diagnozą niekorzystnych zjawisk takich, jak agresja i przemoc rówieśnicza oraz ryzykowne zachowania w Internecie.

- Bartoszewski, J., **Skowroński, B.,** Olejniczak, M. (2016). Aggression And Peer Violence Among Orphanage Youth. *Acta Universitatis Matthaei Belii*, 16, 158-169.
- **Skowroński, B.,** Pabich, R. (2015). Krótka Skala Oceny Wsparcia Społecznego Młodzieży – konstrukcja i właściwości psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 27, 89-114.
- **Skowroński, B.,** Pabich, R. (2015). Inwentarz źródeł stresu szkolnego młodzieży. Opis konstrukcji i właściwości psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 28, 7-35.

- **Skowroński, B.** (2013). Internet jako potencjalne zagrożenie w oczach gimnazjalistów i ich rodziców. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, Tom 33, 221-240.

OBSZAR V

Moje zainteresowania badawcze skierowałem również w stronę filozofii moralnego ujęcia osoby ludzkiej Guido Gattiego. Poszukiwania naukowe w tym zakresie mają związek przede wszystkim z personalistycznym podejściem w pracy z drugą osobą, którego jestem zwolennikiem, a także propagatorem wśród studentów.

- Bartoszewski, J., **Skowroński, B.**, Papso, P. (2017). Sustainable development in the context of the integral approach of the human person Guido Gatti. *Problems of Sustainable Development*, vol. 12, no 1, 117-121. (Impact Factor 1,058 wg Journal Citation Reports)

Obszarem zawierającym się w wyżej wymienionych jest konstrukcja autorskich narzędzi badawczych

Jestem wyłącznym autorem 5 wystandaryzowanych narzędzi badawczych, a także wraz z dr Rafałem Pabichem współautorem 2 kolejnych. Prezentację narzędzi oraz ich właściwości psychometryczne zawarłem w następujących publikacjach:

- **Skowroński, B.** (2023). The development and validation of the Antisocial Preferences Scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 20(3), 2366.
- **Skowroński, B.** (2022). Introduction and validation of the Antisocial Beliefs Scale in a sample of Polish prisoners. *Frontiers in Psychology*. 13, 991687
- **Skowroński, B.**, Bartoszewski, J. (2017). Skala duchowości – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Psychiatria i Psychoterapia*, tom 13, 3, 3-29.
- **Skowroński, B.**, Pabich, R. (2015). Inwentarz źródeł stresu szkolnego młodzieży. Opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 28, 7-35.
- **Skowroński, B.**, Pabich, R. (2015). Krótka skala oceny wsparcia społecznego młodzieży – konstrukcja i własności psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 27, 89-114.
- **Skowroński, B.** (2013). Krótka skala oceny klimatu społecznego zespołu Kuratorskiego – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Resocjalizacja Polska*, 5, 183-202.

- **Skowroński, B.** (2013). Inwentarz źródeł stresu w zawodzie kuratora – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji*, 21, 119-140.

Pozostałe publikacje

Wśród innych publikacji, które można zakwalifikować jako osobisty wkład w rozwój instytucji edukacyjnych i kulturalnych, mogę wymienić 4 artykuły, które są prezentacją badań empirycznych dotyczących pocysterskiego opactwa w Łądzie jako instytucji pełniącej funkcje edukacyjne i kulturalne. Podjęte badania empiryczne mają związek z moją pracą naukową, w szczególności wykładami, które prowadziłem w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie w okresie od października 2011 roku do czerwca 2017 roku.

- Sadowski, R., **Skowroński, B.** (2014). Pocysterskie opactwo w Łądzie jako centrum kultury. Analiza aktualnej oferty kulturalnej. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, tom 35, 3, 115-146.
- Sadowski, R., **Skowroński, B.** (2014). Pocysterskie opactwo w Łądzie jako centrum kultury. Analiza oczekiwań odbiorców. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, tom 35, 4, 95-120.
- Sadowski, R., **Skowroński, B.** (2015). Pocysterskie opactwo w Łądzie jako centrum kultury. Analiza przygotowywanej oferty kulturalnej. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, tom 36, 1, 175-191.
- Sadowski, R., **Skowroński, B.** (2015). Pocysterskie opactwo w Łądzie jako centrum kultury. Podsumowanie badań. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, tom 36, 2, 159-174.

Udział w konferencjach

Uczestniczyłem łącznie w **24 konferencjach**: w **3 konferencjach zagranicznych**, w tym na 2 konferencjach wygłosiłem referaty w j. angielskim; **9 konferencjach międzynarodowych**, które odbyły się w Polsce, w tym na 8 z nich wygłosiłem referat; a także **12 konferencjach o zasięgu ogólnopolskim** (szczegóły w wykazie dorobku habilitacyjnego)

Zrealizowane projekty badawcze:

Po uzyskaniu stopnia doktora zrealizowałem **13 projektów badawczych** (badania empiryczne), w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji, uwarunkowań efektywności pracy resocjalizacyjnej, probacji i innych. Większość projektów było finansowanych ze

środków UKSW i UW na badania statutowe. Część zrealizowanych badań było prowadzonych we współpracy z innymi ośrodkami naukowymi w Polsce: Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Koninie, Uniwersytetem Iwana Franki we Lwowie (szczegóły w wykazie dorobku habilitacyjnego).

Promotorstwo pomocnicze w postępowaniach o nadanie stopnia doktora

Wypromowałem (jako promotor pomocniczy) 2 doktorów: p. dr Anetę Domżałską oraz p. dra Rafała Pabicha. Współpraca z każdym z doktorantów trwała co najmniej 5 lat. Oboje z doktorantów prowadziłem już od fazy budowania koncepcji badań, przez pomoc w opracowaniu metodologii, po statystyczną analizę wyników badań i finalizację całej pracy doktorskiej.

1. Aneta Domżałska (czerwiec, 2018, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Nauk Pedagogicznych), tytuł rozprawy doktorskiej: „Uwięzienie ojców a zaburzenia zachowania ich dzieci. Implikacje pedagogiczne”, promotor główny: prof. zw. dr hab. Lesław Pytko (UPH), recenzenci: prof. dr hab. Irena Pospiszyl (APS), prof. dr hab. Ewa Wysocka (UŚ). Praca została wyróżniona przez Radę Wydziału Nauk Pedagogicznych UKSW.
2. Rafał Pabich (styczeń, 2019, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Nauk Pedagogicznych), tytuł rozprawy doktorskiej: „Uwarunkowania poczucia jakości życia licealistów. Studium psychopedagogiczne”, promotor główny: prof. dr hab. Stanisław Chrobak (UKSW), recenzenci: dr hab. Agnieszka Kulik (KUL), prof. zw. dr hab. Zbigniew Marek (Akademia Ignatianum).

Pełnienie funkcji promotora prac licencjackich

W okresie pracy w Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego wypromowałem 26 osób (licencjaty).

W latach 2021-2023, w okresie pracy w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW, wypromowałem 20 osób (licencjaty).

Członkostwo w redakcjach czasopismach naukowych

1. *Seminare. Poszukiwania naukowe*, od 2011 roku do 2020, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego (TNFS), redaktor statystyczny
2. *Forum pedagogiczne*, od 2011 do 30.09.2014 roku, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, redaktor statystyczny

3. *Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne*, od 2019 do chwili obecnej członek Rady Naukowej

Członkostwo w organach krajowych, zagranicznych i międzynarodowych organizacji naukowych:

1. Członek International Corrections & Prisons Association
2. Członek American Psychology Association
3. Członek Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego
4. Członek PASG (Parental Alienation Study Group)

Opracowanie własnych narzędzi badawczych (7):

- **Skowroński, B.** (2023). The development and validation of the Antisocial Preferences Scale. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 20(3), 2366.
- **Skowroński, B.** (2022). Introduction and validation of the Antisocial Beliefs Scale in a sample of Polish prisoners. *Frontiers in Psychology*. 13, 991687
- **Skowroński, B.**, Bartoszewski, J. (2017). Skala duchowości – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Psychiatria i Psychoterapia*, tom 13, 3, 3-29.
- **Skowroński, B.**, Pabich, R. (2015). Inwentarz źródeł stresu szkolnego młodzieży. Opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 28, 7-35.
- **Skowroński, B.**, Pabich, R. (2015). Krótka skala oceny wsparcia społecznego młodzieży – konstrukcja i właściwości psychometryczne. *Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja*, 27, 89-114.
- **Skowroński, B.** (2013). Krótka skala oceny klimatu społecznego zespołu Kuratorskiego – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Resocjalizacja Polska*, 5, 183-202.
- **Skowroński, B.** (2013). Inwentarz źródeł stresu w zawodzie kuratora – opis konstrukcji i własności psychometryczne. *Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji*, 21, 119-140.

Międzynarodowe i krajowe nagrody za działalność naukową albo artystyczną:

- W 2021 roku Rektor Uniwersytetu Warszawskiego Prof. dr hab. Alojzy Nowak w uznaniu wyróżniającej się działalności przyczyniającej się do rozwoju i prestiżu Uniwersytetu Warszawskiego przyznał mi wyróżnienie (BSB-NA-3811/2021).
- AMBASADOR WOLNOŚCI; 2018; Fundacja „Sławek”, wyróżnienie przyznane przez Fundację „Sławek” – organizację działającą na rzecz osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Podziękowanie za umiejętność dzielenia się wiedzą naukową, doświadczeniem zawodowym z pracownikami, wolontariuszami i podopiecznymi Fundacji; za profesjonalizm, wspierającą postawę, życzliwość i empatię.

DOROBEK NAUKOWO-BADAWCZY PO UZYSKANIU STOPNIA DOKTORA NAUK HUMANISTYCZNYCH: PODSUMOWANIE

Wszystkie artykuły (poza jednym), stanowią prezentację wyników badań empirycznych, lub są raportami z podejmowanych i zrealizowanych przeze mnie projektów badawczych bądź stanowią prezentację autorskich narzędzi badawczych, ich właściwości psychometrycznych, które były konstruowane w związku z tymi projektami.

wskaźnik cytowań: wg Google Scholar: 151; wg Web of Science: 60 (40 z wyłączeniem autocytowań)

Impact factor: 23,131

Index Hirsha wg Google Scholar: 6; wg Web of Science: 4

Reasumując, mój dorobek naukowo-badawczy po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje:

I. 3 monografie, w tym:

- 1 monografię nawiązującą do pracy doktorskiej
- 1 monografię na temat teorii i metodyki pracy kuratora
- 1 monografię dotyczącą typologii wadliwej integracji postaw w świetle teorii wykojenia społecznego Czesława Czapówa

II. 36 artykułów, w tym:

17 artykułów w j. angielskim

- **10 artykułów opublikowanych w czasopismach ze współczynnikiem Impact Factor (wg Journal Citation Report), łączna suma IF=23,131 w tym:**
 - ✓ 1 artykuł w czasopiśmie „Journal of Religion and Health” (Scopus, JCR)
 - ✓ 2 artykuły w czasopiśmie „Psychiatria Polska” (Scopus, JCR)

- ✓ 1 artykuł w czasopiśmie „Sustainable development” (Scopus, JCR)
- ✓ 1 artykuł w czasopiśmie “International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology” (Scopus, JCR)
- ✓ 1 artykuł w czasopiśmie „Frontiers in Psychology” (Scopus, JCR)
- ✓ 1 artykuł w czasopiśmie „International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health” (Scopus, JCR)
- ✓ 3 artykuły w czasopiśmie “International Journal of Environmental Research and Public Health” (Scopus, JCR)
- **6 artykułów w innych czasopismach zagranicznych**
 - ✓ 1 artykuł w czasopiśmie “Journal of Religion, Spirituality in Social Work” (Scopus)
 - ✓ 1 artykuł w czasopiśmie “International Journal of Prisoner Health” (Scopus)
 - ✓ 1 artykuł w czasopiśmie “International Journal of Social Research”
 - ✓ 2 artykuły w czasopiśmie „European Journal of Social and Human Sciences” indeksowanym w: CiteFactor-Directory of International Research Journals (Canada), Electronic scientific library (Russian Federation), ERIH PLUS (Norway), Journal Index (USA), Journals Impact Factor (JIF), MIAR - Information Matrix for the Analysis of Journals (Spain), Open Academic Journals Index (Russian Federation), ResearchBib (Japan), Sherpa Romeo (Spain).
 - ✓ 1 artykuł w czasopiśmie „Acta Universitatis Matthaei Belii” (Index Copernicus)
- **1 artykuł w opracowaniu pokonferencyjnym**

17 artykułów w j. polskim opublikowanych w krajowych czasopismach punktowanych, bez współczynnika Impact Factor, w tym:

- ✓ 5 publikacji w czasopiśmie „Resocjalizacja Polska” znajdującym się na liście The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Index Copernicus International, BazHum, European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)
- ✓ 6 publikacji w czasopiśmie „Seminare. Poszukiwania naukowe” indeksowanym w Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Crossref, Index Copernicus (IC), BazHum database of

humanities journals oraz European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)

- ✓ 2 publikacje w czasopiśmie „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” indeksowanym w European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) oraz Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH).
- ✓ 2 publikacje w czasopiśmie „Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji” indeksowanym w European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) oraz Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH).
- ✓ 1 publikacja w czasopiśmie „Forum Pedagogiczne” indeksowanym w ERIH Plus, CEJSH, POL-index, ICI World of Journals, BazHum
- ✓ 1 publikacja w czasopiśmie „Psychiatria i psychoterapia” indeksowanym w European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS), Index Copernicus

2 artykuły opublikowane w czasopiśmie bez przyznanej punktacji w czasopiśmie „Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne” indeksowanym w Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) oraz European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS)

III. 7 rozdziałów w j. polskim w pracach zbiorowych (monografiach naukowych)

Przeprowadzone szkolenia:

- Przygotowanie i realizacja cyklu zajęć: „Wybrane metody pracy kuratora sądowego: metoda indywidualnych przypadków, dialog motywujący, podejście transteoretyczne” oraz „Współczesne modele resocjalizacji – Model Risk-Need-Responsivity, Good Lives Model” podczas seminarium: **„Probacja, mediacja i system dozoru elektronicznego”, zorganizowanego w ramach programu Akademii Administracji Publicznej Partnerstwa Wschodniego dla urzędników służb probacyjnych Republiki Armenii** w Krajowej Szkole Administracji Publicznej im. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego, na prośbę Ministerstwa Sprawiedliwości RP, październik, 2021.

- Przeprowadzenie specjalistycznych warsztatów autorskich „*Rozwój Kompetencji Interpersonalnych*” w ramach projektu „Aktywni – Kompetentni – Samodzielni. Edycja II” realizowanego przez Stowarzyszenie Natanaleum, grudzień 2018, celem głównym projektu była integracja społeczna oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym – doświadczających zaburzeń/trudności psychicznych (wymiar: 32 godziny), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie specjalistycznych warsztatów autorskich „*Rozwój Kompetencji Interpersonalnych*” w ramach projektu „Most do lepszej przyszłości” realizowanego przez Stowarzyszenie Natanaleum i Fundację Rozwoju KUL, styczeń 2019, celem głównym projektu była integracja społeczna oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym – doświadczających zaburzeń/trudności psychicznych (wymiar: 32 godziny), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie specjalistycznych warsztatów autorskich „*Rozwój Kompetencji Interpersonalnych*” w ramach projektu „Pro-aktywni” realizowanego przez Stowarzyszenie Natanaleum i Fundację Rozwoju KUL, marzec 2019, celem głównym projektu jest integracja społeczna oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym – doświadczających zaburzeń/trudności psychicznych (wymiar: 32 godziny), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie szkolenia dla wychowawców i nauczycieli Zespołu Szkół Gastronomicznych w Warszawie z zakresu diagnozy adaptacji społecznej wraz z wypracowaniem narzędzia diagnostycznego, 2016 (wymiar: 15 godzin), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie szkolenia dla wychowawców i nauczycieli Zespołu Szkół Gastronomicznych w Warszawie w zakresie metod pracy z wychowankami „Budowanie autorytetu nauczyciela w relacji z młodzieżą niedostosowaną społecznie”, 2018 (wymiar 15 godzin), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie szkolenia kadry wychowawców z Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie na temat „Model *Risk-Need-Responsivity* w resocjalizacji przestępców: wprowadzenie”, 2017 (wymiar: 5 godzin), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie szkolenia z zakresu *Metodyki pracy kuratora sądowego*, Fundacja „Sławek”, 2011-2012 (wymiar: 60 godzin), osoba przeprowadzająca szkolenie.
- Przeprowadzenie szkolenia aplikantów kuratorskich Sądu Okręgowego Warszawa Praga oraz Sądu Okręgowego w Warszawie na temat Ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych, 14.04.2014 (wymiar: 10 godzin), osoba przeprowadzająca szkolenie.

Osiągnięcia dydaktyczne (prowadzone przedmioty obecnie i w przeszłości):

Uniwersytet Warszawski:

Warsztat metodyki resocjalizacji
 Teoretyczne podstawy metodyki resocjalizacji
 Podstawy nauczania resocjalizującego
 Resocjalizacja w społeczności lokalnej
 Problematyka niepełnosprawności
 Seminarium licencjackie
 Diagnoza w resocjalizacji

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego:

Metodyka pracy kuratora
Metodyka pracy kuratora – warsztat
Metodyka pracy w kuratorskiej służbie sądowej
Metodologia badań pedagogicznych
Metodologia badań pedagogicznych z elementami statystyki
Elementy statystyki dla pedagogów
Diagnostyka pedagogiczna
Patologia społeczna z elementami kryminologii
Profilaktyka w szkole
Rewalidacja osób niepełnosprawnych nieprzystosowanych społecznie
Pedagogika Specjalna
Seminarium licencjackie

Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie:

Metodologia badań pedagogicznych z elementami statystyki
Rewalidacja osób niepełnosprawnych nieprzystosowanych społecznie
Subkultury młodzieżowe

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

(1) Doświadczenie związane z pracą kuratora sądowego:

- 2004-2005 roku – kurator społeczny w Sądzie Rejonowym dla Warszawy Pragi
- Od 2005 roku do 2006 roku – aplikant w Sądzie Rejonowym w Wołominie
- Od 2006 roku do 2007 roku – kurator zawodowy w Sądzie Rejonowym w Wołominie
- Od 2007 roku do chwili obecnej – kurator zawodowy (kurator specjalista) w Sądzie Rejonowym dla W-wy Pragi Północ.

(2) Doświadczenie związane z pracą w charakterze streetworkera:

- czerwiec 2004-sierpień 2005 – streetworker i wychowawca, Program „Stacja” przy Ośrodku Badań i Usług Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego
- Streetworking na Dworcu Centralnym w Warszawie w godzinach nocnych
- Dyżury w Hostelu Interwencyjnym (nocne i dzienne)
- Opieka nad wolontariuszami
- Spotkania profilaktyczne z uczniami szkół mieszczących się w Warszawie Śródmieściu

.....

(podpis wnioskodawcy)